

KRIITTINEN KATSAUS

1/1996

Esko Paakkola: Kansalaismoraali koetuksella

Kari E. Turunen: Suvaitsevuus arvona

Veikko Salovaara: Eettinen evoluutio

Veli Matti Autio: Vaadeoikeusvaltio ja vapauksien
vastavoimat

Mikko Telaaranta: Uuden pääsihteerin palsta

Kevään 1996 yleisötilaisuudet

Kevään 1996 kurssiohjelma

KRIITTINEN KATSAUS

N:O 1/1996 33. vuosikerta (Katsaus perustettu 1957)

Julkaisija

Kriittinen korkeakoulu ry
jäsenlehti

Toimitus

Esko Paakkola päätoimittaja
Sini Piippo
Tarja Riikonen

Ilmestyminen
Seuraava numero

Neljä numeroa vuodessa
Materiaali viimeistään 15.4.1996

Tilaukset
tiedustelut ja
osoitteenmuutokset

Kriittinen korkeakoulu
Köydenpunojankatu 4 b
00180 Helsinki
Avoinna: 9-16
puh 90-612 1511
fax 90-680 2990

ISSN 1237 - 4970

Toimitus vastaanottaa mielellään kirjoituksia lukijoiltaan.
Työtämme helpottaa, jos ne toimitetaan meille levykkeelle
kirjoitettuna.

Artikkeleiden osittainen lainaaminen on sallittua, mikäli
lähde mainitaan.

Kansalaismoraali koetuksella

Yksilön moraalilla tarkoitetaan yleensä yksilön käyttämää eettistä ohjenuoraa, ts. niitä käsityksiä, joiden perusteella hän erottelee oikean ja väärän, hyvän ja pahan. Mutta mikä on yhteiskuntamoraali? Koska kansalla ei ole yhteistä tahtoa, vaan monia tahtoja, voi kysyä voiko yhteiskunnalla olla moraalialueita. Varsin yleisesti kuitenkin ajatellaan voitavan puhua yhteiskuntamoraalista. Yhteiskunnan lainsäädäntö ilmaisee yhteiskunnan moraalin vakiintuneen osan, joka muuttuu varsin hitaasti. Toinen puoli yhteiskuntamoraalista ilmenee kulttuurin vallitsevista tavoista ja käytännöissä. Sitä voitaneen nimittää kansalaismoraaliksi. Koska kaikkia tekoja ei ole järkevää sanktioida, on kansalaismoraalin alueella runsaasti vapautta. Sen tasoa ja luonnetta voidaan eräältä puoleltaan arvioida kansalaismoraalin ilmiänsä - jokapäiväistä elämää - tarkkailemalla. Erityisen mielenkiintoisia ovat kansalaisten ja organisaatioiden suhteet yhteiskuntaan ja sen kuviteltuun yhteiseen etuun.

Onko kansalaismoraalin perinteinen korkea taso Suomessa uhanalainen? Tätä on syytä kysyä nyt, kun melko yhtenäisten arvojen kaudesta on lopullisesti siirrytty hyvin individualistiseen ihanteiden ja arvostusten aikakauteen.

Eräs merkittävä tapahtuma kansalaismoraalin kannalta oli ennen viime devalvaatioita ns. markkinavoimien peli markkaa vastaan. Tähän osallistuivat voimakkaasti myös kotimaiset yritykset. Nykyisten sääntöjen mukaan tämä on mahdollista ja yritysten toimintalogiikkaan kuuluu suojata varallisuuttaan ja kasvattaa sitä. Tunnetusti rahalla ei ole isänmaata eikä korvamerkkiä. Jokin tässä silti särähtää ja merkitsee siirtymistä uuden yhteiskuntamoraalin aikaan. Entisestä kansallisesta itsekkydestä ollaan selvästi siirrytty aikaan, joka korostaa pienempien yksiköiden kuten yritysten ja yksityisten ihmisten koventuvaa egoismia. Nyt oma etu voittaa aiempaa helpommin sen, mikä on yhteiskunnan etu. Yleistä etua vastaan voi suorastaan laillisesti pelata. Yhteiskunnan yhteinen hyvä voidaan näin asettaa kyseenalaiseksi aivan uudella tavalla. Miksi pitäisi suosia suomalaista?

Erytynen kansalaismoraalia jäytävä tekijä on työttömyys. Nyt, kun se koskettaa myös keskiluokkaa ja ylempää keskiluokkaa, ollaan vaikeassa tilanteessa. Kaikkien työttömien lojaliteetti yhteiskuntaa kohtaan joutuu kovalle koetukselle. Onhan työttömyys työttömän kokemuksen mukaan usein yhteiskunnan syytä. Yhteiskunnan hylkäämä henkilö tekee helposti vastavuoroisen palveluksen, hän puolestaan hylkää yhteiskunnan.

Kansalaismoraalia jäytää myös poliittisten päättäjien kyvyttömyys tehdä riittävän voimakkaita ja vaikeita päätöksiä asioiden saamiseksi hallintaan. Poliittikot ovat myös neuvottomia: ei tiedetä mitä pitäisi tehdä. Poliittisen edun tavoittelu ilmenee taktikointina, päätöksenteon näennäisyytenä. Tällainen toiminta saadaan nykyisen tiedonvälityksen keinoin erittäin läpinäkyväksi. Tämä antaa

kansalaisille esimerkin toimia samoin: oman edun häikäilemättömäksi tavoittelemiseksi. Myös yleisesti esitetty käsitys ns. irrationaalisten markkina- ym. "voimien" vaikutuksesta on kansalaismoraalin näkökulmasta fatalismia, joka ei ainakaan perinteisesti ole kuulunut suomalaisen maailmankuvaan.

Yleiseen kansalaismoraaliin heikentävästi vaikuttava tekijä on myös pankkituki. Holtittomaan luototukseen syylistyneet pankit ajoivat itsensä konkurssien partaalle ja valtio pelasti ne yhteiskunnan yleisen edun (!) vuoksi. Monet kokevat syyllisten tulleen pelastetuiksi.

Eräs mittari kansalaismoraalin arvioinnille on ns. harmaa talous, johon kuuluvat ns. kuutamourakointi ja muut veronkierron muodot. Harmaan talouden vuoksi valtio menettää vuosittain huomattavat verotulot. Monessa tapauksessa ei enää koeta, että veronkierto on moraalisesti väärin.

Myös arvostuksemme ovat väljentyneet. Suhteemme ympäristön tuhrimiseen on liian välinpitämätön. Lama ei ole mikään peruste hyväksyä lähiyhteisön harlemisointumista. Lähiöiden asemat ja jopa viehättävät aukiot saattavat olla aivan käsittämättömällä tavalla sumutemaaleilla sotkettuja. Hyväksymmekö tämän vai eikö mitään ole tehtävissä?

Kansalaismoraalia on kohennettu lehtien palstoja siivoamalla, poistamalla seksipalvelujen liian räikeä mainostaminen. Myös verohallitus on käynyt uudella innolla harmaan talouden kimppuun. Näissä asioissa uusmoralismi on paikallaan. Silti olennaisempaa olisi lähteä kansalaismoraalin perustan vahvistamisesta: yhteiskunnan hallitsemisesta uskottavalla ja oikeudenmukaisella tavalla sekä poliittisten toimijoiden omasta moraalista esimerkistä. Samalla jokaisen velvollisuus on vaikuttaa lähiympäristössä omalla esimerkillään ja toiminnallaan.

Esko Paakkola

Jättäessäni nyt tammikuun lopussa Kriittisen korkeakoulun pääsihteerin tehtävät kiitän johtokunnan jäseniä, työtovereita, opettajia, opiskelijoita sekä muita ystäviäni ja tukijoitani erinomaisen kiinnostavasta ja hyvästä yhteistyöstä. Jatkan tästä eteenpäin Kriittisessä korkeakoulussa johtokunnan jäsenenä.

Kari E. Turunen, YTT, yliassistentti

SUVAITSEVUUS ARVONA¹

Omassa arvoluokituksessani, arvojen taulussa, suvaitsevuus kuuluu ns. ihanteisiin. Ihanteiden tehtävänä on säädellä erityisesti ihmisten välisiä suhteita, organisoida ja jäsentää elämää. Ihanteet jäsentävät ja ohjaavat tietysti suhdettamme myös luontoon, esimerkiksi eläimiin, mutta niihin en nyt kiinnitä huomiota.

Suvaitsevuus on ilmeisen tärkeä ihanne, ja myös se ohjaa asenteitamme ja jäsentää käyttäytymistämme erityisesti suhteessamme lähimmäisiimme ja toisiin kansalaisiin, laajemmin toisiin ihmisiin, lajitovereihimme. Suvaitsevuus on kuitenkin hyvin ongelmallinen asia syvimmiltään, kuten jatkossa näemme. Sen toimeenpaneminen, "voimaan asettaminen", ei aina ole helppoa, mutta toisaalta se on myös usein uhattuna.

Ihanteiden ristipaineet

Minkä tahansa ihanteen jääräpäinen noudattaminen voi johtaa vaikeuksiin. Ihanteet onneksi tasapainottavat toisiinsa. Vaikka rehellisyys on tärkeä ihanne, sen sivuuttaa kuitenkin joissain tilanteissa esimerkiksi hienotunteisuus. Saatamme tuntea paremmaksi olla hienotunteisia, esimerkiksi rohkaisevia, mieluummin kuin ilmoitamme rehellisesti näkemyksemme toisen suorituksesta.

Toisaalta on taas tilanteita, joissa me ihmiset olemme epärehellisiä pelkkää pelkuruuttamme. Yksilöillä on taipumus ajatella omaa etuaan, myötäillä vallassa olevia, vallitsevia näkemyksiä tai muotia. Rohkeuden ihanne ei tällöin tue rehellisyyttä. Ihanteet siis myös tukevat toisiaan. Usein ne muodostavatkin toisiaan kannattelevia vyyhtejä, ja niitä on joskus jopa vaikea erottaa toisistaan. Elämämme on lukemattomien ihanteiden ja normien läpäisemä ja jäsentämä, ja näin on pääsääntöisesti hyvä.

Rohkeuden puutetta kutsutaan usein raukkamaisuudeksi, mutta elävästä elämästä tiedämme, että ihmiset ovat pääosin vähemmän rohkeita, siis ilmeisesti raukkamaisia. Vaistomaisesti myötäillään itselle edullista ja pelätään sosiaalisia paineita, esimerkiksi yleistä mielipidettä ja hallitsevia käsityksiä. Pelko on yksi tärkeimpiä ihmisten jokapäiväistä käyttäytymistä hallitsevista piirteistä.

¹Esitelmä Jyväskylän yliopiston OKL:n Suvaitsevuus-seminaarissa 24.10.1995 YK:n päivänä.

Suvaitsevuuskin joutuu monenlaisiin ristipaineisiin. Mitä tahansa ei voida suvaita, mutta toisaalta myös suvaitsemattomuus uhkaa usein elämää, yksilöitä ja yhteistä hyvää. Joskus emme ehkä löydä riittävää rohkeutta ilmaista suvaitsevia kantojamme, jos tilanne on kehittymässä epäsuvaitsevaiseksi. Toisaalta taas saatamme pelätä ilmoittaa erivän näkemyksemme, jotta emme osoittautuisi suvaitsemattomiksi. Emme uskalla pistää rajoja suvaitsevuudelle.

Suvaitsevuus yksilöllisyysihanteena

Suvaitsevuus kuuluu ns. yksilöllisyysihanteiden moni-ilmeiseen joukkoon. Jos Euroopan ja laajemmin ns. länsimaisten yhteiskuntien kehitystä seurataan, huomataan, että kahtena tai kolmena viimeisenä vuosisatana juuri yksilö on korostuneesti noussut esiin. Yksilöllä, kansalaisella, on tukuttain vapauksia ja oikeuksia. Tämä kehitys on edennyt sekä aatteellisesti että käytännöllisesti, esimerkiksi lainsäädännön piirissä, niin pitkälle, että pidämme monia yksilön vapauksia ja oikeuksia lähes selviöinä.

Itse asiassa laajennamme koko ajan yksilön vapauksien ja oikeuksien aluetta ja myös vaadinme sitä laajennettavaksi. Olemme valmiita myös puolustamaan vapauksiamme ja oikeuksiamme.

Suvaitsevuus kuuluu yhtenä osana yksilön oikeuksia korostaviin ja yksilöä suojaaviin ihanteisiin. Mitenkä siis suvaitsevuuden voisi määritellä?

Ehkä sitä ei voi määritellä täysin tyhjentävästi ja lopullisesti, kuten ei muitakaan arvoja. Jonkinlaisen luonneldinnan siitä voi kuitenkin antaa.

Suvaitsevuus merkitsee sitä, että jokainen yksilö saa periaatteessa arvostaa mitä tahansa ja toimia arvostustensa mukaisesti. Tähän täytyy esittää tietysti poikkeuksia, kuten jatkossa näemme. Suvaitsevuuden määritelmään on syytä liittää myös se, että meidän tulee myös kunnioittaa toisten arvostuksia, mahdollisesti heidän poikkeavia ja erilaisia arvostuksiaan.

Mihin sitten suvaitsevuutta tarvitaan? Kaikki eivät näytä sitä kaipaavan. Maailmassa on aatteellisia, uskonnollisia, poliittisia ja tieteellisiä liikkeitä, jotka tietävät totuuden ja oikeat arvot ja vaativat niiden noudattamista. Suvaitsevuus on - mukamas - valhepropagandaa, joka viekoittelee ihmisen oikealta tieltä. Ongelma on tietysti se, että totuuksia ja arvoja on niin monia. Mutta yksilö ja ryhmä viekoittuu vallan narsismissaan helposti ajattelemaan, että totuus ja oikea on sen hallussa.

Suvaitsevuus ja yhteiskunnallinen kehitys

Suvaitsevuus voidaan käsittää arvoksi sinänsä. Se on toisen ihmisen arvostusten kunnioittamista. Mutta sillä on kuitenkin monesti selviä hyödyllisiäkin seurauksia. Se on siis hyödyllistä yhteiskunnalle ja sitä kautta sen yksilöille.

Suvaitsevuus on lähellä esimerkiksi taloudellista liberalismia ja vapaata markkinataloutta. Vapaamielisessä yhteiskunnassa yksilö saa periaatteessa arvostaa, mitä haluaa. Tällöin hän voi itse pyrkiä hankkimaan itse itselleen arvostamia asioita tai kokemuksia. Jos hän ei pysty itse niitä tuottamaan, hän löytää todennäköisesti jonkun, joka voi niitä hänelle valmistaa tai hankkia - usein tietysti rahakorvausta vastaan.

Vapaan markkinatalouden voima perustuu siihen, että ihmiset saavat arvostaa mitä tahansa, ja näin syntyy mitä kirjavampia inhimillisen harrastuksen ja toiminnan piirejä. Saa myös vapaasti keksiä ja kehittää tuotteita ja palveluja, joita itse arvostaa ja joita ehkä myös laajemmat joukot alkavat arvostaa. Näin syntyy jatkuvasti uutta arvostettavaa ihmisen tieteellisen ja teknisen kekseliäisyyden seurauksena, mutta myös myös muusta, esimerkiksi taiteellisesta ja sosiaalisesta luovuudesta johtuen.

Arvostukset luovat yleensä lähes aina jonkinlaista taloudellista toimintaa, joskus hyvin suuria talouden sektoreita, ajatellaan esimerkiksi matkailua tai ns. viihdeteollisuutta, ja niiden monia osa-alueita. Vapaan markkinatalouden ylivoima esimerkiksi sosialistiseen yhteiskuntajärjestelmään nähden perustuu siihen, että täällä voi periaatteessa arvostaa vapaasti ja luoda uusia arvostuksia tai arvostettavaa. Arvostukset ovat se yhteiskunnallinen perusaines, joka pitää ihmiset päivit-

täin liikkeellä. Kaikki tavoittelevat arvostamia asioita kaiken aikaa. Arvostuksiin perustuu koko talouselämä, mutta myös muikin yhteiskunnallinen toiminta. Jos yhteiskunta on monipuolinen ja rikas arvostuksista, se merkitsee aineellistakin vaurautta.

Syyt sosialististen yhteiskuntien heikkoon menestykseen voidaan pelkistää kahteen seikkaan. Niissä ei yleensä kunnioitettu niitä yksilön vapauksia ja oikeuksia, joihin olemme tottuneet läntisessä Euroopassa. Niitä saattoi siis arvostella moraalisesta näkökulmasta. Ennen kaikkea oltiin kuitenkin hyvin suvaitsemattomia yksilöiden arvostuksia kohtaan. Tämä puolestaan aiheutti talouden heikkouden ja lopulta romahduksen.

Kun jokin kansalaisia ylempi taho, puolue tai valtiovalta, määrittelee sen, mitä on lupa arvostaa, se tukahduttaa arvostusten monipuolisuuden ja niiden kehittämisen luovuuden. Näin talouselämä alkaa ontua, koska juuri arvostukset luovat toimeliaisuutta yhteiskunnassa. Jos niitä ei saa vapaasti ylläpitää ja kehittää, se lamaannuttaa luovuuden ja toiminnan.

Keskusjohtoisuuteen ja arvostusten määrittelyyn kansalaisten tai yksilöiden päiden yli on aina olemassa tietenkin kiusaus kaikissa yhteiskunnissa ja sen laitoksissa, vaikkapa yliopistoissa. Yksi demokratian ulottuvuus on sellainen päätösvalan hajauttaminen, että se tekee mahdolliseksi elämän ja toimeliaisuuden mahdollisimman monipuolisista ja erilaisista arvos-

tuksista käsin, ts. mahdollisimman erilaisten arvostuspiirien syntymisen.

Yliopistomaailmassa, myös meillä täällä Jyväskylässä, tapahtui kaksi tai kolme vuotta sitten ykskaks heilahdus taas keskittämisen ja keskusjohtoiseen suuntaan, kun kehitys näytti jo aiemmin etenevän myönteisesti. Hallitsemisen, yhdemukaisuuden ja arvostusten yhtenäistämisen kiusaus on aina lähellä. Monimuotoisuutta ei oikein jakseta kestää, koska se ei ole hallittavaa. Mutta miksi ihmisiä pitäisi sitten hallita, tehköön kukin sitä, mikä parhaaksi näkee. Inhimillisen todellisuuden ei tarvitse olla läpinäkyvä.

Eräs yritysjohtaja sanoi minulle, että esimerkiksi tulosjohtaminen on ollut kohtalokas erehdys monille yrityksille, koska työntekijät lakkasivat toimimasta parhaan ymmärryksensä mukaan. Yhteisöissä pikemminkin myönteiset ihanteet, joihin suvaitsevuuskin kuuluu, tekevät ihmisistä tehokkaita. Tärkeää on myös kohtuullinen erilaisten arvostusten sietäminen ja tavallaan siis arvostusten hajauttamisen hajauttamalla päätösvaltaa.

Suvaitsevuus liittyy siis muun muassa taloudelliseen liberalismiin ja on ilmeisesti menestyvän talouden perusta. Kuitenkin yleensä suvaitsevuudesta puhutaan muissa yhteyksissä.

Voiko suvaitsevuus olla rajatonta?

Suvaitsevuudella tarkoitetaankin tavallisesti tiettyä suhtautumista esimerkiksi rodullisia tai uskonnollisia vähemmis-

töjä kohtaan. Sillä saatetaan tarkoittaa myös sallivaa asennetta joitakin seksuaalisia vähemmistöjä tai poikkeavuuksia kohtaan niin, että monia ennen oudoiksi tai jopa perversioiksi luokiteltuja seikkoja ei enää pidetäkään niin kovin poikkeavina tai erikoisina, ei ainakaan tuomittavina tai rankaistavina. Monella tavalla voimme nähdä suvaitsevuuden menneen eteenpäin, vaikka yksittäisten ihmisten asenteissa voisi olla toivomisen varaa. Suvaitsevuus tekee yksilöiden elämän helpommaksi.

Suvaitsevuus ei voi kuitenkaan olla rajatonta. Selvästi yleinen mielipide tuomitsee esimerkiksi lapsipornon, vaikka sitä saatettaisiin joissain piireissä arvostaa. Yleensäkin seksuaalisen käyttäytymisen suhteen emme ole ehdottoman suvaitsevia, vaikka paljon muutosta on tällä alueella tapahtunut käyttäytymistä ohjaavissa ihanteissa.

Muut ihanteet ja moraalit rajoittavat, ja varmasti niiden kuuluukin rajoittaa, ehdotonta suvaitsevuutta. Suvaitsemme vain tiettyyn rajaan asti. Se raja, mihin asti suvaitsemme jotakin, on ollut jatkuvassa liikkeessä. Monien mielestä on saatettu jo mennä liian pitkälle, ja moraalien on nähty höltyneen. Suvaitsevuuden on väitetty polkevan muita ihanteita.

Suvaitsevuuden yksi pääsisältö on se, että yksilöllä tai ryhmällä, johon hän kuuluu, on oikeus arvostaa esimerkiksi omaa perinnettään, uskontoaan tai rotuaan. Korostuneen epäar-

vostava suhtautuminen toisen ihmisen edustamiin asioihin, hänen ulkoiseen olemukseensa, aatteisiin, käyttäytymiseen tai harrastuksiin, on suvaitsemattomuutta. Se ilmenee torjumisena tai jopa toisen edustamien arvostusten tuhoamisena, äärimmäisessä tapauksessa niitä edustavien yksilöiden syrjimisenä tai heidän elämänsä edellytysten hävittämisenä.

Useimmiten suvaitsemattomuus perustuu tietämättömyyteen, enakkoluuloihin ja siis kyvyttömyyteen nähdä toisen yksilön edustamien arvostusten arvo. Monesti on tietysti kyse ristikkäisistä eduista ja kilpailusta, yksilöt haluavat säilyttää omat arvostuksensa ja niihin perustuvat etunsa vallassa. Kilpailevia arvostuksia ei kaivata eikä siedetä.

Suvaitsevuus on kuitenkin ongelmallista. Keskustelua on käyty esimerkiksi ns. rituaaliteurastuksesta. Uskontojen edustajat arvostavat omia perinteitään. Onko sallittua teurastaa eläimiä tavalla, joka on valtaväestön tai lainsäädännön näkökulmasta, ts. vallitsevien eläinten kohtelun ihanteiden näkökulmasta julma? Suvaitsevina sallimme sen, mutta teemmekö oikein eläimiä kohtaan?

Yleensäkin uskonnollisilla järjestöillä voi olla omia ihanteita ja arvostuksiaan, jotka joutuvat ristiriitaan vallitsevien arvojen kanssa. Viimeksi suurta huomiota on herättänyt Jehovan todistajien kieltäytyminen verensiirrosta, minkä seurauksena potilaat ovat kuolleet. Suvaitsevuus on näyttänyt

kulkevan siihen suuntaan, että yksilö saa yhä suuremmissa määrin päättää jopa omasta kuolemastaan omien näkemystensä mukaan. Näin tapahtuu jo usein esimerkiksi parantumattomasti sairaiden potilaiden hoidossa.

Ranskassa, jossa on suuri muslimivähemmistö, herätti huomiota se, että muslimitytöt tulivat kouluun heidän uskonnolliseen perinteeseensä kuuluvat huivit päässään. Ranskassa monissa kouluissa uskonnolliset tunnukset ovat kuitenkin kiellettyjä, myös kristilliset. En tiedä tarkkaan tämän kiellon historiaa Ranskassa, mutta sen voi ajatella liittyvän ihanteeseen, jota olen nimittänyt henkiseksi koskemattomuudeksi.

Henkisen koskemattomuus liittyy kysymykseen siitä, missä määrin toisella yksilöllä, vaikkapa opettajalla tai vanhemmalla, on oikeus vaikuttaa lapsiin ylipäätään, mutta erityisesti esimerkiksi uskonnollisesti tai poliittisesti. Meillä ei pidetä oikein hyvänä sitä, ei ainakaan koulun piirissä, että lapsiin vaikutetaan uskonnollisesti tai poliittisesti silloin, kun he eivät ehkä osaa itse arvioida asioita. Näin myös Ranskassa uskonnollisuus on haluttu eristää koulujen ulkopuolelle, yksityisasiaksi.

Monet vanhemmatkin pyrkivät meillä Suomessa olemaan vaikuttamatta lapsiinsa maailmankatsomuksellisesti, jotta he voisivat itse myöhemmin muodostaa mielipiteensä itsenäisesti. Tämähän ei merkitse, etteikö lapsia muutoin kasvateta, esimerkiksi mielestämme tärkeisiin ihanteisiin.

Uskonnollisten yhteisöjen ja liberaalien yhteiskuntien näkemykset voivat kuitenkin mennä ristiin monin tavoin, ja tällaiset erimielisyydet ovat arkipäivää monissa maissa, joissa on suuria uskonnollisia vähemmistöjä. Me saattamme ajatella asioita esimerkiksi juuri lapsien oikeuksien ja vapauksien näkökulmasta, mutta monet uskonnolliset liikkeet eivät hyväksy näkemyksiämme. Täytyykö meidän suvaita esimerkiksi indoktrinaatio tai lasten huono kohtelu meidän mielestämme?

Suvaitsevuus ei siis ole ongelmatonta, ei ainakaan silloin kun joudutaan ristiriitaan vallitsevien lakien kanssa, kuten asia on usein monissa Keski-Euroopan maissa. Meillä saataan ajatella jopa, niin kuin laulussa sanottiin takavuosina, että "lapsesi eivät ole sinun". Sillä halutaan ymmärtää, että lapset ovat lopulta oikeutettuja ja itse päättämään elämästään ja arvostuksistaan. Heitä pitää valmistaa siihen varoen kohtuuttomasti manipuloimasta heitä ennen kuin he ovat kypsiä itse päättämään.

Vaikka käytännössä aina vai kutamme lapsiimme, niin vanhenemilla ei ehkä ole oikeutta vaikuttaa lastensa arvostuksiin. Näin pitkälle jo monet ajattelevat. Emme pysty eristämään lapsia ulkopuolisten arvostusten vaikutukselta, mutta voimme opettaa heitä arvioimaan niitä ja näkemään erilaisten arvostusten suhteellisuus.

Vakavampaa kuin mikään edellä mainittu on kuitenkin tilanne, jossa suvaitsevainen ja liberaali yhteis-

kunta on uhattuna. Ajatellaan esimerkiksi tilannetta Algeriassa. Uskonnollinen fundamentalistinen poliittinen liike voitti vaalit, ja se olisi ollut demokration pelisääntöjen mukaan oikeutettu hallitusvastuuseen. Pelättiin kuitenkin, että jos islamilainen vallankumous pääsee valtaan, monet yksilöt menettävät vapautensa ja toimintaedellytyksensä. Tavallaan "vastavallankumous" esti tämän, yhtenä motiivina ilmeisesti se, että yhteiskunta on säilytettävä aivoimena, mikä tarkoittaa muun muassa suvaitsevuutta erilaisille arvostuksille ja aatteille.

Algerian tilannetta on täältä käsin vaikea arvioida. On syytä kuitenkin kysyä, missä määrin suvaitsevuutta on lupa puolustaa. Liberaalissa ja suvaitsevassa yhteiskunnassa saa esittää ja edustaa kaikenlaisia mielipiteitä. Saa jopa esittää, että suvaitsevuus on lopetettava ja että vallitsevaksi on saatettava ainoat "oikeat arvot".

Tilanne on hämmentävä: missä määrin sallitaan sellaisten mielipiteiden esittäminen, jotka uhkaavat lopettaa moniarvoisuuden ja sitä tukevan suvaitsevuuden. Ehkä sallimme mielipiteiden esittämisen - sehän kuuluu kansalaisten perusvapauksiin -, mutta ehkä emme salli kuitenkaan kenenkään ryhtyvän toimenpiteisiin vallitsevan liberaalin ja moniarvostuksisen yhteiskunnan kumoamiseksi.

Mutta onko sellaista uhkaa sitten missään näkyvissä, joka saisi meidät huolestumaan siitä, miten käy suvaitsevan ja toivon mukaan yhä suvaitsevam-

maksi ja monipuolisemmaksi, vaikkapa rodullisesti värikkäämmäksi, käyvän yhteiskunnan kehityksen. Yksittäisiä huolestuttavia suvaitsemattomuuden ilmentymiä on tietysti, mutta ehkä mitään yleistä epäsuvaitsevuuden trendiä ei Suomessa ole kuitenkaan havaittavissa.

Kauan ei tosin ole siitä, kun täällä yliopistomaailmassakin oli sosialismin uhka varsin todellinen. Jos sosialismi olisi päässyt valtaan, Suomikin olisi muuttunut suvaitsemattomaksi ja monille olisi käynyt huonosti. Sosialismin uhkan hellittäessä 80-luvun alussa aloin hiljaa pelätä mielessäni, että heilahtaako puntari nyt toiseen laitaan, nouseeko kuvaan toisenlaiset järjestyksen panijat ja kaipaajat kuin sosialistisen paineen vuosina.

En tosin ole jaksanut uskoa mihinkään fasismiin Suomessa, mutta joitakin hajanaisia sensuuntaisia ilmiöitä on toki esiintynyt. Puntari on jonkin verran heilahtanut epäliberaalin oikeiston suuntaan, asenteet ovat koventuneet pitkin 80-lukua, Koiviston Suomessa, ja vielä 90-luvullakin. Pääasiasa kansalaisten keskuudessa suvaitsevuus lienee kuitenkin säilynyt.

Euroopan valtiot ovat tällä vuosisadalla langenneet milloin sosialismiin milloin kansallissosialismiin. Harva on säilynyt jomman kumman syyleilyltä, mutta esimerkiksi Suomessa olemme onnistuneet säilyttämään kaikkien myrskyjen läpi liberaalin demokratian. Kaikki kansat eivät ole olleet yhtä onnellisia.

Jotta kurin ja järjestyksen kaipaajat pääsisivät valtaan, siihen tarvitaan jotain aatetta. Onko tällaista aatetta näkyvissä? Uskonnollinen fundamentalismi tuskin saa meillä jalansijaa, olemme siinä määrin kehittynyt yhteiskunta, uskaltaisin näin sanoa. Mutta uutta ankaruutta voi tulla yllättävältä taholta, on muitakin kuin uskonnollisia tai vaikkapa poliittisia aatteita. Miten on, olisiko tieteestä vaaraa?

Elävässä arjessa kohtaa nimittäin usein asenteita, joita voisi kutsua tieteelliseksi fundamentalismiksi. Entä jos tiede tai tieteellinen ajattelu pääsee hallitsemaan ihmisen mieliä ja he alkavat vaatia tieteellistä kuria? Täällä laistahan on oikeastaan jo esiintynyt tavanomaista enemmän. Tieteen kentälle ovat ilmestyneet "järjestysmiehet ja -naiset". Muotoja ja ulkonaisia saavutuksia korostetaan, sisäisten kustannuksella.

Olen ollut tilaisuudessa, jossa ns. tieteellistä ajattelua vaadittiin hegemonia-asemaan. Tätähän on tietysti esiintynyt kautta aikojen. Ongelma on tietysti se, että sellaista kuin tieteellistä ajattelua ei tarkasti ajatellen ole edes olemassa. Oikeastaan on vain erilaisista perusteista lähtevää kriittistä ajattelua. Joillakin on kuitenkin sellainen kummallinen kuva, että jokin sellainen kuin tiede voisi johtaa jopa yhteiskuntaa.

Voisiko käydä niin onnettomasti, että tieteellinen fundamentalismi alkaisi tukea järjestystä ja kuria kaipaavia ihmisiä? En oikein jaksaa uskoa

siihenkin. Ehkä nyt on menossa vain tilapäinen kouristus. Aikansa kutakin. Pian, ehkä kymmenen vuoden päästä, palataan taas vapaampaan henkiseen ilmapiiriin.

Tieteen edistys perustuu kuitenkin nimenomaan vapauteen ja siihen, että monenlaisia arvostuksia voidaan toteuttaa. Tämä kuuluu tieteen ihanteisiin. Tieteen historia on tosin toisaalta siten surullinen, että se on kohdellut huonosti yksilöitä, jotka ovat luoneet uutta arvostettavaa tai ovat arvostaneet poikkeavasti.

Tieteen maailman tulisi kuitenkin olla erityinen esimerkki avoimuudesta ja moniarvostuksisuudesta, keskinäisestä kunnioituksesta, rohkeudesta ja monipuolisuudesta, uskalluksesta esittää kysymyksiä, olla kriittinen. Kuten varmaan monet kokemuksesta tietävät, käytäntö on yleensä päinvastainen. Totuuden omistajia on tieteenkin piirissä.

En kuitenkaan usko juuri nyt, en ainakaan aivan lähitulevaisuudessa, että mikään sellainen ahdistavan järjestyksen aika olisi tulossa, joka uhkaisi vapaamielisyyttä, avoimuutta ja suvaitsevuutta. Sellaisia hegemoniaan yltäviä aatteita ei ainakaan ole vielä näkyvisä. Mutta historia on yllätyksiä täynnä, kuten olemme juuri viime vuosina havainneet Euroopan muutoksista.

Periaatteellinen kysymys on se, missä määrin ja miten suvaitsemattomuutta kuuluu vastustaa. Saako siis pyrkiä kitkemään pois suvaitsemattomuuden, jos sitä ilmenee? Mielestäni

suvaitsemattomien mielipiteiden ja asenteiden esittäminen on sallittava, koska se on suvaitsevuutta. Ei saa kuitenkaan ryhtyä toimiin liberaalin ja suvaitsevan yhteiskuntajärjestyksen kumoamiseksi.

Jos jokin ryhmä aatteellisista, uskonnollisista, poliittisista tai vaikkapa tieteellisistä syistä haluaa pakottaa yhteiskunnan noudattamaan omia arvostuksiaan, se on ehdottomasti torjuttava. Siviilipalvelusmiehenä olen sitä mieltä, että äärimmäisessä tapauksessa vaikka ase-in, jos on kyse todella vallankaappauksesta. Tämä kuuluu elämän kiertämättömiin paradokseihin, kyse on liberalismiin itsepuolustuksesta. Liberaali yhteiskunta, mahdollisimman monimuotoinen ja suvaitsevainen yhteiskuntajärjestys, on aina pyrittävä turvaamaan ja palauttamaan.

Ehkä edeltävä tuntuu jotenkin teoreettiselta nykyisessä Suomessa. Mutta se on mielestäni hyvä nostaa esiin edes teoreettisena kysymyksenä. Onhan nimittäin aina olemassa piirejä, jotka haluaisivat yhdenmukaistaa arvostukset, saada omat arvostuksensa valtaan torjumalla tai ehkä jopa kieltämällä muut arvostukset.

Siksi meidän täytyy omissa yhteisöissämme - missä puuhastelemme tai askaroimme - pyrkiä vaalimaan moniarvostuksisuutta, ja pyrittävä tukemaan tai ainakin antamaan tilaa arvostuksille, joita emme ehkä itse ymmärrä. Se auttaa meitä voimaan paremmin, vaurastumaan sekä aineellisesti että henkisesti, ja ennen kaikkea sel-

viämään paremmin yllätyksellisestä tulevaisuudesta. Kun on monimuotoisuutta, jollakin on aina tulevaisuuden aiheet ja selviytymisen eväät jo hallussa, kun muut eivät niitä vielä ymmärrä. Kenen hallussa tulevaisuuden arvostukset ovat, sitä me emme etukäteen tiedä.

Vuosikokous on päättännyt

Kriittinen korkeakoulu ry:n syyskokous pidettiin 15.12. Kokous valitsi Kriittinen korkeakoulu ry:n puheenjohtajaksi edelleen professori Erkki Lähteen. Erovuoroisista johtokunnan jäsenistä Kari E. Turunen ja Reino Knaapila valittiin uudelleen. Päivi Anunti ei ollut käytettävissä. Hänen tilalleen kokous valitsi Esko Paakkolan seuraavaksi kolmivuotiskaudeksi. Muista jäsenistä eronpyyntönsä olivat jättäneet Liisa Kiesiläinen ja Veli Matti Autio. Kokous valitsi jälkimmäisen tilalle jäljellä olevaksi kaudeksi Sirkku Hellstenin ja Aino-Kaarina Mäkisalonen edellisen tilalle. Johtokunnassa jatkavat vanhastaan edellisten lisäksi: Markku Graae, Matti Paavilainen, Sirpa Pietikäinen ja Kalevi Suomela.

Kokous hyväksyi myös seuraavan vuoden toimintasuunnitelman ja talousarvion. Jäsenmaksu pidetään ennallaan 70 markassa.

Kokous kiitti lämpimästi paikkansa jättäneitä johtokunnan jäseniä Kriittisen hyväksi tehdystä työstä.

Veikko Salovaara

EETTINEN EVOLUUTIO

Tarkastelen maailmaa vuorovaikutusjärjestelmänä. Siinä toimivien olioiden olemassaolo perustuu niiden kykyyn saada haltuunsa vapaata energiaa. Ne ovat kuitenkin vuorovaikutuskenttensä määrittämällä tavalla energianhankinnassaan toisistaan riippuvaisia. Olioiden menestyminen on siten riippuvainen niiden kyvystä harmonisiin vuorovaikutuksiin toistensa kanssa. Oliot ja niiden välinen vuorovaikutuskenttä kehittyy koko ajan lisääntyvää järjestystä luovan evoluution myötä. Järjestyksen lisääntyminen tarkoittaa yhä mutkikkaampien olioiden ja niiden välisen yhä vaativamman vuorovaikutuskentän kehittymistä.

Johdanto

Ihminen on kehittynein meidän tuntemistamme evoluutiossa syntyneistä olioista. Minästäme tietoisina me olemme tietoisella tasolla vastuullisia vuorovaikutuksistamme ja niiden harmoniasta. Meitä askarruttavat koko elämän ajan eksistentiaaliset kysymykset: kuka minä olen, mistä minä tulen, miten minun käy, mistä tässä kaikessa on kysymys... ? Näistä syntyvät eettiset kysymykset: mikä on oikein ja mikä väärin, mikä on hyvää ja mikä paha...?

Tarkastelen evoluutiossa kehittyvää vuorovaikutusjärjestelmää ja sen harmoniavaatimusta ihmisen kannalta. Olen vakuuttunut siitä, että tätä koskevaa pohdintaa on pakko käydä erityisen intensiivisesti nyt, kun ihmisen osallistuminen ympäröivään vuorovaikutuskenttäänsä on toisaalta niin mittaavaa ja toisaalta niin radikaalilla tavalla väärää, että yleisesti puhutaan koko ih-

mislajin säilymistä uhkaavista ympäristökatastrofeista.

Perimmältään ihmisen haaste on eettinen. Kyse on meidän kyvyttämme pysyä mukana evoluutiossa. Kyse on meidän on tahdostamme ja kyvyttämme suostua harmonisiin vuorovaikutuksiin kaiken ja kaikkien kanssa. Kyse on viimekädessä lähimmäisen rakkaudesta, jossa kaikki ovat lähimmäisiä! Kyse on ihmisen eettisestä evoluutiosta. Tämä ei ole pelkästään tiedollinen haaste. Sitä varten tarvitaan ennen kaikkea ihmisen sisäistä näkemystä, eheyttä ja rohkeutta, joiden varaan hän voi rakentaa ympäröivien vuorovaikutusten harmoniaa koskevan kestäväen kehityksen strategiansa. Monen mielestä tämä haaste on ihmiselle ylivoimainen; ihminen ei pysty muuttamaan vaan tuhoutuu. Aivan oikein, tuho voi todella olla edessä. Tuhoutumisen uhka täytyy myös kokea totena. Muutoksen yrittäminen on väistämättömältäkin tuntuvan tuhon edessä ihmi-

sen syvä eettinen velvollisuus. Esitykseni lopussa tarjoan tämän umpisolmun avaamiseksi erään ratkaisumahdollisuuden.

Tarkastelen tässä esille nostamiani kysymyksiä lähinnä yksityisen ihmisen ja hänen eettisen kehityksensä kannalta. Jätän kulttuurisen ja yhteiskunnallisen näkökulman toiseen kertaan. Haluan kuitenkin muistuttaa, että yksilön ja hänen kulttuurisen sekä yhteiskunnallisen ympäristönsä välillä on tärkeä ja voimakkaasti vaikuttava vuorovaikutus.

Järjestys

Evoluution perusidean ymmärtämiseksi tarvitsen pienen ja vaatimattoman kosmologian. Meidän maailmankaikkeutemme alussa aktivoitui suunnaton määrä energiaa. Tapahtumaa kutsutaan yleisesti alkuräjähdykseksi. Tässä esitellyn kosmologian kannalta ei ole tärkeää, oliko kyseessä todella meidän ymmärtämämme kaltainen räjähdys. Tärkeää on jatkuvasti lisääntyvää järjestystä luovan evoluution ajatus, jossa rakennusaineena on tuo aktivoitunut energia.

Meidän ymmärtämämme maailmankaikkeuden alussa oli siis vain suunnaton määrä äärettömän kuumaa, homogeenista ja plasmamaista energiaa ilman minkäänlaista järjestystä. Jo alussa oli olemassa myös muutamia pysyviä luonnonlakeja. Olen kuullut puhuttavan painovoimasta ja sähkömagneettisesta voimasta sekä heikosta

ja vahvasta ydinvoimasta. Näiden voimien tai vaikutuksesta syntyi järjestystä luovan evoluution mahdollisuus. Joidenkin mielestä kaiken takana on itse asiassa vain yksi voima. Ajattelen tätä jonkinlaisena yhteenliittymisen ja vuorovaikutusten periaatteena, joka läpäisee kaiken.

Kuuman energian määrittämä maailmankaikkeus laajeni alussa valtavalla nopeudella. Laajetessaan se samalla jäähdyi ja siihen alkoi em. luonnonlakien pakottamana syntyä alkeishiukkasia jonkinlaisina energiapyörteinä tai tihentyminä. Samalla syntyi alkeishiukkasten välinen vuorovaikutuskenttä ja siinä em. pysyvien luonnonlakien erilaisia johdannaisia.

Energian jäähtyessä jatkuvan laajenemisen ja alkeishiukkasiin sitoutumisen takia, prosessien huima vauhti koko ajan hidastui ja syntyi mahdollisuus seuraavien järjestyksen asteiden ilmestymiselle. Alkeishiukkaset yhtyivät atomeiksi ja alkuaineet syntyivät. Sitten syntyivät molekyylit ja erilaiset yhdisteet jne. Samalla tavalla syntyivät galaksit, niiden tähdet ja tähtiä kiertävät planeetat. Syntyi myös meidän auringokuntamme ja sen yhtenä planeettana maapallo. Maa oli aluksi autio ja tyhjä, mutta sitten syntyi elämä ja lopulta ihminen.

Tämä on hyvin karkeasti se määrätietoisesti lisääntyvää järjestystä luova prosessi, jota kutsutaan evoluutioksi. Evoluutio jatkuu koko ajan ja ilmeisesti meidän maailmankaikkeutemme loppuun asti. Järjestys lisääntyy

niin kauan kun vapaata energiaa on saatavilla. Energian saanti tulee kuitenkin koko ajan vaativammaksi haasteeksi, jossa uutena yrittäjänä menestyy vain pitkälle kehittyneen järjestyksen omaava olio. Meidän aurinkokunnassamme kehityksen kärkenä saattaa olla ihminen ja erityisesti hänen henkinen kehityksensä. Kutsun tätä ihmisen eettiseksi evoluutioksi. Siinä tapahtuu tärkeä käänne; materiaallinen kasvu muuttuu henkiseksi!

Olemassaolon kamppailu ja vuorovaikutusten harmoniavaatimus

Järjestyksen syntyminen siis edellyttää kykyä energian haltuunsaantiin. Kyse on ankarasta energian haltuunsaantia koskevasta olemassaolon kamppailusta, jossa kaikki oliot pyrkivät lisääntymään ja täyttämään maan. Tässä menestymisen eräs keskeinen idea on työnjaon ja erikoistumisen soveltaminen yhä syvemmän hierarkkisesti järjestyneissä olioissa ja niiden välisissä vuorovaikutussysteemeissä. Alkeellisemmat oliot liittyvät yhteen (alkuaineet yhdisteiksi ja yhdisteet sitten aikanaan yhä mutkikkaammiksi elollisiksi olioiksi) ja saavat näin aikaan menestyviä korkeamman järjestysasteen olioita, jotka ovat enemmän kuin osiensa summa. Elottomien olioiden järjestyksen idea on niiden rakenteessa. Elollisten olioiden järjestyksen idea on puolestaan niiden perimän kantamassa toimintatavassa. Olioiden menestymisen ehtona on se, että niiden sisäinen

työnjako ja osien välinen koordinaatio toimivat harmonisesti.

Kilpailunäkökulma on kuitenkin vain todellisuuden toinen puoli. Toisen puolen muodostaa olioiden välisten vuorovaikutusten kenttä. Jokaisen osallisen on sopeuduttava tähän. Mitä korkeamman järjestyksen asteen olioista on kyse, sitä mutkikkaampi vuorovaikutuskenttä on ja sen tiiviimin kaikki oliot liittyvät toisiinsa. Ne ovat toisistaan riippuvaisia ja toinen toisilleen välttämättömiä. Kehittyneemmät oliot tarvitsevat vähemmän kehittyneiden muokkaamaa energiaa ja syntyy ravintoketjuja sekä ekosysteemejä. Vain sellaiset oliot ovat mahdollisia, jotka onnistuvat saamaan haltuunsa energiaa siten, ettei ympäröivän vuorovaikutuskentän toimintakykyä ja harmoniahakuisuutta menetetä. Ravintoketjuja ei saa tuhota eikä katkaista.

Evoluutiossa syntyvän lisääntyvän järjestyksen keskeisin idea on siis siihen liittyvä harmoniavaatimus, joka koskee toisaalta olioiden sisäistä koordinaatiota ja toisaalta olioiden välisiä vuorovaikutuksia. Harmoniavaatimus on tärkein 'perustuslaki'. Se ilmeisesti läpäisee koko maailmankaikkeuden systeemin. Tärkeää on todeta, että vuorovaikutuskenttä on aina lopulta vahvempi kuin mikään harmoniaan suostumaton sooloilija.

Merkitykset

Merkityksistä ja merkityssuhteista puhutaan tavallisesti vain ihmisen yhtey-

dessä. Kun tästä poiketen käytän merkitys - käsitettä myös muiden olioiden kohdalla, haluan näin alleviivata sitä koko maailmansysteemin jatkumoa, johon ihminen on kohtalokkaalla tavalla sidottu. Voidaan ajatella että kaikki oliot, alkeishiukkasista ihmiseen asti, muodostavat maailmastaan ja asemastaan vuorovaikutuskentässä omia merkityksiä ja merkityssuhteita koskevia oivalluksiaan. Alkeellisten olioiden merkityksiä koskevat oivallukset sisältyvät niiden rakenteeseen ilman meidän ymmärtämämme kaltaista tietoisuutta. Mitä mutkikkaammasta oliosta on kyse, sen tietoisemmaksi merkitysten oivallus muuttuu. Tämä on evoluution eräs keskeisen tärkeä piirre. Järjestyksen ja tietoisuuden kehitys ei ilmeisesti ole jatkuva tasainen prosessi, vaan evoluutiossa tapahtuu hyppäyksellisiä olioiden järjestyksen lisäyksiä ja niitä vastaavia merkitysten sekä niitä koskevan tietoisuuden muutoksia.

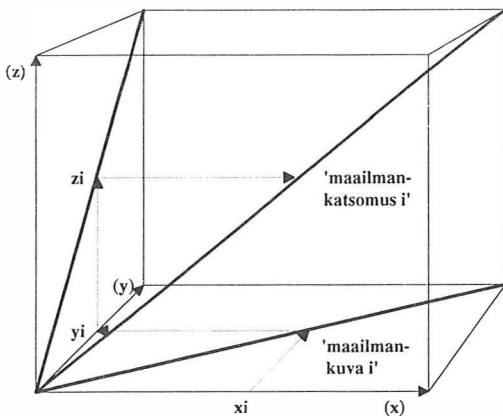
Ihminen on minästään tietoisena olentona erikoistapaus ainakin itselleen. Hänen katsotaan olevan melko lailla tietoinen elämänsä merkityksistä. Silti ihmisellä on laaja tiedostamaton tai heikosti tiedostettu mielen alue. Missä määrin tämä on ihmisen eri rakenneosien kantamaa heijastumaa alemmilla järjestyksen tasoilla (jonkinlainen muistuma maailmankaikkeuden historiasta?) ja missä määrin kyse on potentiaalisista uusista mahdollisuuksista on kiehtova kysymys, johon lopussa hieman palaan.

Joka tapauksessa minätietoinen ihminen rakentaa merkityksiä koskevista oivalluksistaan tietoisia maailmankuvia. Ihmisen minätietoisuus on samalla mahdollisuus lisääntyvään riippumattomuuden kokemukseen, yksilöllistymiseen. Tämä individuaatiopyrkimys on ihmisen sisäisen evoluution ehkä keskeisin piirre ja trendi. Siinä yhdistyvät 'minä' - ihmisen itsenäisyyspyrkimystä kuvastava vapaa tahto ja oman todellisuuden kohtaamista koskeva vastuu. Minätietoisien ihmisen vapauden ainoa oikea määrittely sisältää aina vastuun.

Oheisessa kaaviokuvassa on äärimmilleen yksinkertaistettu 'rautalankamalli' maailmankaikkeudestamme ja elämästämme edellä kuvattujen järjestyksen ja merkitysten kannalta katsoen. (x) - akselilla on evoluution luoma olioiden järjestyksen aste asetettuna nousevaan järjestykseen. (y) - akselilla on kunkin (x) - akselilla olevan olion merkitysten kuvaus, joka koskee sen sisäistä koordinaatiota ja siitä seuraavaa ulkoista toimintatapaa sekä sen seurauksena saavutettua asemaa vuorovaikutuskentässä. Jokaisen olion sisäinen järjestys on sen rakenteen sisäisen harmonian sekä samalla ympäröivän vuorovaikutuskentän asettamien harmoniaehtoien kuvaus. Merkitykset ovat siten olion järjestyksen aste harmoniavaatimusten kannalta nähtynä.

Järjestys ja sitä koskeva merkitysten kuvaus muodostavat yhdessä

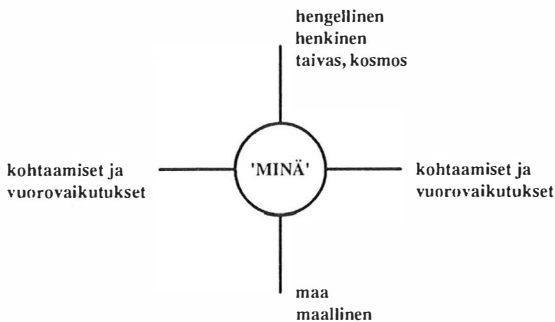
**JÄRJESTYKSEN, MERKITYSTEN JA ETIIKAN
MÄÄRITTÄMÄ MAAILMANKATSOMUS JA -KUVA**

(x) = olioiden järjestyksen aste

(y) = olioiden laatima merkitysten kuvaus

(z) = merkityksiin liittyvä eettinen oivallus

**'MINÄ' EKSISTENTIAALISTEN
KYSYMYSTENSÄ 'RISTILLÄ'**

VAS - 95

olion maailmankuvan. Se sisältää kuvauksen siitä, mistä kaikesta kyseisen olion maailma muodostuu, miten se toimii ja miten siinä on toimittava. Yksinkertaisen järjestyksen olioilla maailmankuva on siis tiedostamaton tai vain heikosti tiedostettu. Ihmiselläkin maailmankuva on vain osittain tiedostettu. Täsmällisimmillään ihmisen maailmankuva on saanut ns. tieteellisen kuvauksen. Ihminen elää koko ajan eksistentiaalisten kysymystensä ristipaineessa ja pyrkii koko ajan parhaan kykynsä mukaan täydentämään maailmankuvaansa.

Alue jolla tieteellisesti orientoitunut ihminen askartelee, muodostaa enemmän tai vähemmän selkeäräjaisen osa-alueen (xy) - akseliston muodostamassa, itse asiassa moniulotteisessa avaruudessa. Fyysisiä ilmiöitä tutkivan tieteen tutkimuskohde on (x) - akselilla ja sen kuvaukset ovat (y) - akselilla. Perinteisellä luonnontieteellä on havaittuun fyysiseen todellisuuteen toinen näkökulmia, kuin tässä esitetty järjestyksen ja vuorovaikutusten näkökulma. Esimerkiksi hiukkasfysiikka on enemmän kiinnostunut aina vain tarkentuvasta yksityiskohtien järjestystä koskevasta tiedosta ja kokonaiskuva vuorovaikutuksineen on vähemmän suosittu. Tätä kutsutaan luonnontieteen atomistiseksi suuntaukseksi, joka etsii edelleen sinnikkäästi pienintä perushiukkasta. Atomistinen luonnontiede toimii eräänlaisena 'oikean tieteen' esimerkkinä muillekin tieteenaloille. Tekisin tässä sen verran tiedepoliitikkaa,

että yllyttäisin keskittämään huomiota enemmän kokonaisuuksiin ja vuorovaikutuksiin. Systeemisten kokonaisuuk- sien hallittavuuden kohdalla ovat nykyihmisen ongelmien varsinaiset haasteet.

Etiikka

Olen halunnut erottaa merkityksiin liittyvän eettisen komponentin erilliseksi näkökulmaksi. Kaaviokuvassani se määrittää (yz) - avaruuden. Tätä erillistä tarkastelua voisi perustella vaikkapa sillä, että meidän länsimainen kulttuurimme on kovasti materialistinen. Se on melko haluton puhumaan etiikasta silloin, kun kyse on oikeista ja tärkeistä asioista; taloudesta, tieteestä ja teknologiasta sekä kaikkeen liittyvästä vallasta. Tiede ilmoittaa olevansa arvovapaata, objektiivista sekä rationaalista. Talous on kiinnostunut vain eksistentenssimme kilpailullisesta näkökulmasta. Valtakin on usein turmeltunut harmoniaa tavoittelevasta koordinoititehtävästään haltuunoton, alistamisen ja hyväksikäytön tavoitteluksi.

Emme kuitenkaan voi väistää sitä, että kaikkiin meidän merkityksiimme sisältyy eettinen haaste. Me joudumme aina ottamaan kantaa siihen, miten meidän käy. Tämä kysymys sisältää vuorovaikutuskentässä aina myös kysymykset: toimimmeko me oikein vai väärin, tuoko meidän toimintamme tulos hyvää vai pahaa muassaan jne. Tietenkin me voimme yrittää väistää ko. kysymyksiin liittyvän vastuun

puhumalla kovista realiteeteista ja autonomisista markkinavoimista yms. Eettisen vastuun väistäminen muodostuu kuitenkin traumaattiseksi, jos meidän eksistentiaalisia kysymyksiä koskevat vastausyrityksemme eivät tyydytä meitä.

Alkeellisen järjestyksen olioilla eettinen haaste on tiedostamaton ja näkyy vain niiden rakenteessa (järjestyksessä) ja tämän määrittämässä suhteessa ympäristöön. Ihmisen kohdalla minätietoisuus on aina kohdattua tai väistettyä vastuullisuutta. Se on tunneladattu eettinen kannanotto, josta tahto ja aidot päätökset aina syntyvät. Palaa ihmisen eksistentiaalisiin ongelmiin vähän myöhemmin.

Järjestyksen, merkitysten ja etiikan maailmankaikkeus

Kuvassa esitetty kuutiomainen maailmanmalli lineaarisine riippuvuuksineen on tietenkin äärimmilleen yksinkertaistettu ajattelun havainnollistamisyritys. Toivon ettei sitä lueta kovin ankarin käsitteellisin ja matemaattisin kriteerein. Olen saanut sen idean professori K.V. Laurikaisen luonnonfilosofiasaan usein esittämästä kolmiulotteisesta kuviosta. Hänen mallinsa akselit ovat: fyysinen ulottuvuus, psyykinen ulottuvuus ja irrationaalinen ulottuvuus. Hän varustaa irrationaalisuus - sanan lainausmerkeillä ja piirtää sen akselin aaltoviivana.

Laurikainen ei rajaa maailmaansa kuutioksi ja minäkin teen sen

osittain vain jonkinlaista havainnollisuutta tavoitellakseni. Tietenkin me voimme myös ajatella, että kuutio tarkoittaa koko maailmankaikkeutta, joka on tietävästi rajallinen vaikkakin äärettömän suuri. Kuutio laajenee maailmankaikkeuden laajenemisen ja järjestyksen lisääntymisen myötä. Olen piirtänyt (xy) - avaruuden ja sen lävistäjän siten, että lävistäjä kuvaa jonkinlaista 'optimitalannetta'. Sen mukaan määrittyvät järjestyksen merkitys yhdistelmät (esim. xi,yi) toteuttavat harmoniavaatimuksen ja ovat siten menestyjiä. Poikkeavat yhdistelmät ovat väärin virittyneitä ja joutuvat väistymään evoluutiiossa.

On syytä todeta, ettei maailmankuvan kuvaaja suinkaan tarvitse olla yksinkertainen lävistäjän mukainen suora. Erilaisia järjestyksen asteita edustavien olioiden hahmottamat ja rakenteeseensa kirjaamat merkitykset voivat olla kaoottisia. Olio saattaa esimerkiksi olla eksistenssinsä äärirajoilla ja tuhoutumisen partaalla. Evoluutiivinen prosessi myös tarjoaa koko ajan mitä erilaisempia järjestyksen muotoja energiakilpaan kokeiltaviksi ja karsittaviksi. Joskus vuorovaikutuskenttä ajautuu tilan loppuessa evoluutiiossaan kaoottiseen vaiheeseen, jossa uusille järjestyksen muodoille tarjoutuu laajempi tulosavaruus, jota vain tietyt attraktorit jäsentävät.

Ihminen on meidän tuntemistamme korkeimman järjestyksen asteen olento. Ihmisen 'rakenne' sisältää tietyn menestyksen kuvauksen, jonka

lisäksi hän laatii koko ajan kehittyviä tietoisia merkitysten kuvauksiaan. Näiden tulisi 'leikata' (xy) - avaruuden lävistäjällä. Ihminen pyrkii kuitenkin koko ajan omalla toiminnallaan manipuloimaan järjestyksen rakenteita omaksi edukseen. Ihmisellä saattaa olla yksittäisin rakenneosiin liittyviä selkeitäkin ajatuksia, mutta hän ei kuitenkaan hallitse luonnon vuorovaikutuskentän mutkikkaita kokonaisuuksia. Yritelmät saattavat onnistua, mutta usein ne epäonnistuvat. Ihminen voi tiedoillaan ja välineistöllään hyvin pitkälle korjata virheitään. Väitän kuitenkin, että ilman oikeaa kuvaa vuorovaikutuskentästä kokonaisuutena, tulee korjauksista helposti 'paikkoja paikkojen päälle' ja lopulta kudelma repeää.

Eettisen maailmankatsomuksen kuvaaja (yz) - akselistossa ei myöskään välttämättä ole kuvassa esitetty suora. Se voidaan kuitenkin kuvitella eräänlaiseksi potentiaalisen eettisen vaatimuksen kuvaajaksi myös alkeellisten olioiden kohdalla. Kuvaaja voisi myös olla jonkinlainen eksponenttikäyrä, joka ampuisee korkeuksiin vasta korkean järjestyksen asteen olioiden, kuten ihmisten merkitysten kohdalla. Ihmisen kohdalla järjestyksen asteen lisääntymisen ja merkitysten kehityksen voidaan ajatella tarkoittavan aivojen kehittymistä tiedon lisääntymisen mukana. Lisääntyvä tieto ja siihen liittyvät mutkikkaat vastuut vaativat koko ajan ehkä juuri eksponentiaalisesti kehittyvää eettistä tietoisuutta. Olen tavannut kutsua tätä ihmi-

sen eettiseksi evoluutioksi. Haluan täällä korostaa ihmisen individuaatiota ja henkilökohtaista vastuuta. Vastaväittäjäni eivät usko itse ihmisen voivan kehittyä ja puhuvat siksi mieluummin kulttuurievoluutiosta. Käsitemero ei ole suuri jos nähdään, että jokainen kulttuuri toimii sen jäsenten motivaation varassa. Kulttuurin kyky motivoida on viimekädessä sen tarjoaman eettisen mallin varassa. Valtajärjestelmät puolestaan kyllä useimmiten motivoivat hallittaviaan pakolla, pelolla ja petoksella.

(yz) - avaruuden eksponenttikäyrän voidaan ajatella edustavan ihmisen eettistä ideaalivaatimusta. Käytännössä tämä ei ilmeisesti useinkaan toteudu. Toteutumaton eettinen haaste merkitsee evolutionaarista painetta. Tällaiset paineet ovat tarpeellisia ja ne on otettava vakavasti. Oliot, jotka jäävät liian kauaksi ideaalista, korvautuvat evoluutiossa armotta toisilla. Paratiisillisissa tiedostamattomissa luonnon oloissa olio yksinkertaisesti vain väistyy antaen tilaa harmoniaan paremmin sopiville. Minätietoisien ihmisen kohdalla luopuminen ja tuhoutuminen ovat kivuliaampia. Kun ajatellaan ihmisen luomaa tietoa ja välineistöä, ihmislajin tuhoutumiseen vaaditaan melkoisen kaoottinen kehitysvaihe. Onnistuakseen evoluutiossaan on ihmisen kohdattava eettinen haasteensa tietoisena ja vastuullisena. Tätä varten tarvitaan hyvä ja oikein mitoitettu sekä jatkuvasti ajan tasalla oleva maailmankatso-

mus, joka sisältää eettisen vastuun vuorovaikutusten harmoniasta.

Minän ongelma

Voimme yrittää kuvitella miten yksityinen ihminen sijoittuu kaaviokuvamme maailmankaikkeuteen. Käytän tässä apuna kuvan alaosassa olevaa toista kaaviokuvaa. Minätietoinen ihminen, 'minä', on siinä keskellä minuuttiaan rajaavaa ja määrittävää ympyrää. Fyysisesti 'minän jalat' ovat tukevasti maassa ja taivas sekä kosmos ovat pään päällä. Ympärillä ovat toiset ihmiset ja kaikki muut vuorovaikutuskentän oliot. Henkisesti ajatellen 'minä' vastaanottaa ja kokee toisaalta oman minuutensa ja toisaalta ympäröivän vuorovaikutuskentän viestejä sekä määrittää erilaisen kognitiivisten mallien avulla saamansa aistimukset merkityksiksi. Merkitysten tulkitseminen eettisiksi oivaluksiksi on 'minän' sisäinen henkinen tapahtuma. Kuvaan merkittyyn hengelliseen ulottuvuuteen palaan lopussa.

Maallisessa mielessä voidaan 'minän' nähdä olemassaolostaan huolestuneena ja itsekkäänä sekä usein peiloistaan syntyvän aggression määrittämänä. Tällä tavalla viritettyneen 'minän' merkitysten maailmankuva sisältää hyväksikäyttöön ja suoranaiseen aggressiiviseen riistoon tähtäävän motivaation. Tai sitten 'minä' alistuu pelokkaasti ja turvaa hakien vahvempiensa johdettavaksi. Voidaan ajatella, että tässä on eläimellisillä vaistoilla varustettu olento, joka näkee elämän vain o-

lemassaolon kamppailuna. Vahvat ja ovelat ovat koko ajan voitolla ja tämä tunnustetaan jonkinlaiseksi normiksi ja arvoksi.

Minätietoisien olennon älykyys ja älyn avulla koottu tieto sekä välineet tekevät hänestä vaarallisen lähimmäisen em. tavalla motivoituneena. Nykyihminen ja hänen luomansa materialistinen kilpailu sekä vahvemman oikeutta korostava kulttuuri näyttäisivät toimivan juuri tämän kaltaisella motivaatiolla. Tällä tavalla toimivan ihmisen kohdalla ja hänen vuorovaikutuskentässään pätee syömisen ja syödyksi tulemisen lahjomaton laki, joka suosii vahvoja ja ovelia.

Väitän kuitenkin että ihmisen minätietoisuuteen liittyy aina henkinen elementti, joka sisältää eettisen ulottuvuuden. Kehittyvä ihminen havaitsee aluksi ympäröivän vuorovaikutuskentän ylivoimaisuuden ja omien mahdollisuuksien riittämättömyyden. Hän ahdistuu ja saattaa silloin todeta, että tehokkainta itsekkyyttä näyttäisikin olevan epäitsekkyyys. Tässä motiivi on vielä itsekäs mutta johtopäätös on jo oikean suuntainen ja vuorovaikutuksissaan harmoniaan suostuva.

Me elämme tänä päivänä kulttuurisesti ehkä juuri tuon itsekkään epäitsekkyyden oivaltamisen aikaa. Saman aikaisesti on henkilökohtaisella tasolla nähtävissä myös aidon epäitsekkyyden esiinmurtautumista. Siinä lähimmäisen kohtaaminen nähdään rakkauden sävyttämänä aktina, jossa syödään ja tullaan syödyksi harmo-

niassa, rakkaudella. Lähimmäisen rakastaminen ei ole ihmiselle periaatteessa vastenmielinen ajatus. Luonnon olioiden sisällyttäminen lähimmäisten joukkoon voi kuitenkin tuntua vaikealta. Se on kuitenkin välttämättömyys. Tällaiseen lähimmäisenrakkauteen nöyrytyksen ja kasvamisen pahimpana esteenä on ihmisen hybrinen kaikkivoipaisuuden tunne ja harha. Tieteellisesti ja teknisesti etevä ihminen kuvittelee voivansa alistaa luonnon palvelukseensa. Tarvittaessa rakennetaan oikuttelevan nykyluonnon tilalle keinoluonto, joka tottelee nöyrästi luojansa.

Varsinainen ongelma syntyy siitä, että lähimmäisen rakkaus väistämättä tänä päivänä edellyttää luopumista. Ihmisiä on niin paljon ja tila on niin rajallinen, että lähimmäisenrakkauden ja harmonian edellyttämä luopuminen koskee kaikkia ihmisiä. Rikkaiden on luovuttava köyhien ja rikkaiden maiden on luovuttava kehitysmaiden hyväksi sekä kaikkien ihmisten on luovuttava luonnon hyväksi. Luopuminen olisi helpompaa, jos kyse olisi lisäkasvun jakamisesta. Nyt, kun kasvun rajat on saavutettu, on luopuminen absooluuttista.

Moni ihminen näkee absooluuttisen luopumisen niin mahdottomana, että on valmis mieluummin tuhoutumaan. Turvaututaan itsepetokseen, pistetään pää pensaaseen. Yritetään unohtaa ikävä huomispäivä ja keskitytään nykyhetken toivoen, ettei huominen koskaan tulisi. Tai uskotaan, että

keksitään jokin ratkaisu, joka vapauttaa ihmiset epämieluisan todellisuuden vastuullisesta kohtaamisesta ja näin siirrytään ruusuisiin tulevaisuuden unelmiin. Tiedemiehet uskovat tietee-seensä, talous uskoo markkinavoimiinsa, valta uskoo voimiinsa ja kansa yrittää uskoa kaikkiin edellämäintuihin. Kukin työntää päänsä omaan pensaaseensa.

On selvää, ettei tällä tavoin voi syntyä mitään onnistunutta vuorovaikutusten harmoniaa tavoittelevaa kestävästä kehityksen strategiaa. Ihmisen ikuisesti tavoittelema vapaus on vastuuta, mutta vastuun kohtaaminen on lamaannuttavan pelottavaa. Lamaannuttava pelko ja siihen alistuminen luo helposti edellytyksiä väärälle 'messianismille', joka alistaa ja halveksii ihmistä sekä väittää omaavansa oikeuden jopa hirmutekoihin.

Ihminen ristillä

Olen itse tullut vakuuttuneeksi siitä, että kestävä kehitys voidaan rakentaa vain lähimmäisen rakkauden varaan. Tämä puolestaan edellyttää eettistä heräämistä. Jotkut puhuvat ihmisen tietoisuutta muuttavasta evoluutiohypäyksestä. Jotkut näkevät, että seuraava korkeampi järjestyksen aste on jonkinlainen 'ihmiskunta' - niminen olento, joka 'robotisoi' ihmiset ja sulkee heidät tahdottomina koordinaationsa piiriin. Itse uskon, että maapallolla evoluution kärki on nyt ihmisen sisäisessä eettisessä kehityksessä. Syntyvän eettisem-

män ihmisen on kohdattava itse oman elämänsä vastuut lähtökohtanaan itseisarvoinen lähimmäisen rakkaus.

Kuten jo alussa totesin, keskittyä minätietoisien ihmisen eksistenssin syvin ydin kysymyksiin: kuka minä olen, mistä minä tulen, mihin minä olen menossa, miten minun käy jne. Näitä kysymyksiä ihminen pohtii tietoisesti tai tiedostamattaan koko elämänsä ajan. Uskallan väittää että näiden kysymysten hallinta ratkaisee ihmisen sisäisen eheyden ja harmonian. Näiden varassa ihminen toimii ulkoisissa vuorovaikutuksissaan ja nämä ovat keskeisiä ihmisen henkisen ja fyysisen terveyden edellytyksiä.

Kysymysten vastausyritysten ehtona on jonkin absoluuttisen ja objektiivisen lähtökohdan olemassaolo, johon voidaan tukeutua. Tiede, johon luottaen hybrinen ihminen toimii, ei pysty tätä antamaan. Niisanottu objektiivinen tieteellinen tieto perustuu aina siihen, että se ylittää tieteessä määritellyn uskomiskynnyksen. Tiede rakentaa merkitysjärjestelmäänsä tällä tavoin. Kaikki tieteellinenkin tieto perustuu näin uskoon. Kukaan vakavasti otettava tiedemies ei voi väittää tietävänsä, että on olemassa ihmisen havainnoista riippumaton todellisuus. Sen olemassaolo on uskon asia ja useimmat kyllä uskovat sen olemassaoloon. Tietenkin on olemassa ihmisiä, jotka yrittävät uskoa vain omaan itseensä. Heistä kerrotaan eriskummallisia ja usein kauhistuttavia kertomuksia.

Oletetaan että on olemassa jokin ihmisestä riippumaton todellisuus ja sen takana absoluutti, joka ei suostu tiedoksi muutettuna ihmisen palvelukseen otettavaksi. Sijoitan tämän transsendentin (aistimaailman ulkopuolella olevan) absoluutin kaaviokuvani ristin hengelliselle akselille. Eri kulttuurien sekä niiden uskontojen historia ja nykypäiväkin kertoo erilaisin mystisin ja myyttisin kuvin tästä absoluutista. Niihin liittyvä uskomiskynnys on aivan erilainen, kuin kokemusperäisen ns. objektiivisen tieteellisen tiedon kohdalla on asianlaita. Eri kansojen myytit kertovat jotenkin yhtäpitävästi, että tämän absoluutin olemus on tekemisissä kosmisen harmonian kanssa. Meidän kristillinen mytologiamme, joka uskoo persoonalliseen Jumalaan, lisää tähän harmoniaan käsitteen rakkaus, joka on meille käsittämättömällä tavalla kaikkeen ulottuvaa ja absoluuttista. Uskon että sanonnalla "homo religiosus" on omat perustelunsa ja että ihminen tarvitsee tämän uskonnollisen absoluutin läsnäoloa. Kun edellä viittasin ihmisen tiedostamattoman mahdollisesti sisältämiin uusiin mahdollisuuksiin, tarkoitin juuri tätä ihmiselle ominaista pyhyiden kaipuuta.

'Minä' on kysymyksineen oamalla ristillään tämän absoluutin ja oman itsekkyytensä sekä pelokkaan aggressiivisuutensa ristipaineessa. Oletetaan, että 'minä', usein kovien elämänkokemustensa paineessa, nöyrytyä ja päästää tuon absoluutin harmonian ja rakkauden tunkeutumaan mieleensä ja

täyttämään sen. Tällaista kokemusta kutsutaan itämailla valaistumiseksi ja kristillisyydessä Jumalan armoon perustuvaksi uudelleen syntymäksi. Tällaisista rajuista kokemuksista on runsaasti ihmisten hengellisen uskomiskynnyksen ylittävää ja siis merkitysjärjestelmään hyväksyttyä tietoa, joten em. valaistumis- tai uudelleensyntymiskokemukset voivat olla mahdollisia. Tällainen uudestisyntyneyt 'minä' kohtaa vuorovaikutuksissaan lähimmäisensä, ihmiset ja luonnon oliot, uudella harmonian ja lähimmäisen rakkauden täyttämällä tavalla. Tällä uudella tavalla viritettynä 'minän' kokemuksistaan rakentama merkitysten kuvaus ja siihen liittyvä eettinen oivallus ovat radikaalilla tavalla erilaiset. Uskaltaisin väittää, että kestävä kehityksen edellyttämien harmonisten vuorovaikutusten aikaansaaminen on vain tämän kaltaiselle 'minälle' mahdollinen - myös silloin, kun hän joutuu luopumaan omastaan toisten hyväksi.

Martin Buber on minulle rakkaassa kirjassaan "Minä ja Sinä" (WSOY 1993) jakanut nämä 'minän' kohtaamiset kahteen luokkaan: 'Minä-Sinä' kohtaaminen ja siinä syntyvä minuus sekä 'Minä-se (hän)' kohtaaminen ja sen synnyttämä minuus. Lähimmäisen 'Minä-Sinä' kohtaaminen on juuri edellä kuvattua lähimmäisen rakkauden läpitunkemaa vuorovaikutusta. Buber sanoo, että kaikissa niissä on aina ikuinen 'Sinä' - siis absoluutti, Jumala - läsnä ja riippumatta siitä, onko kohdatu 'Sinä' saman rakkauden täyttämä tai

ei. Ajatus on kiehtova ja vahvistaa lähimmäisen rakkauden aktin itseään ruokkivaksi tapahtumaksi. Kaikki me tiedämme kuinka tärkeää on, että pieni lapsi opettelee kohtaamaan pelottavan ulkomaailman rakastavien vanhempiensa luomassa turvallisessa 'Minä-Sinä' suhteessa. Jos tällainen suhde puuttuu, on lapsen äärimmäisen vaikea kasvaa ehjäksi ja harmoniseksi aikuiseksi. Myös aikuisina me tarvitsemme 'Minämme' määrittelemiseksi lähimmäisen 'Sinän' kohtaamista ikuisen 'Sinän' läsnäollessa. Nämä huippukokemukset ovat kestoltaan lyhyitä, mutta niiden muisto jää mieleen velvoittavana.

Näyttäisi siltä, että uuden eettisen lähimmäisenrakkauteen heräämisen ehtona on se, että jokainen 'Minä' eksistentiaalisten kysymystensä yhteydessä kommunikoi mielensä sisällä ikuisen 'Sinän' kanssa ja että hän kaikissa vuorovaikutuksissaan projisioi tätä saamaansa rakkautta kaikkiin kohtaamiinsa. Itse olen vakuuttunut siitä, että ihmisen kestävä kehityksen todellinen toimiva ja eettisesti oikein laadattu merkitysten järjestelmä sekä sitä kuvaava maailmankatsomus ovat mahdollisia vain tällä tavalla. En osaa ennustaa, kuinka todennäköinen ja nopea tämä valaistumis- tai uudelleensyntymiskokemus voisi olla. Sensijaan on helppo ennustaa, että muunlainen kehitys uhkaa hyvin pian viedä ihmislajin tuhon partaalle ja ainakin nykyisen kaltaiset korkeakulttuurit tuhoutuvat.

Jälkikirjoitus

Kommentoijani syyttävät minua perusteettomasta optimismista. Otan ylpeydellä vastaan tällaisen syytöksen, sisältyyhän siihen sana "optimismi". Sana "perusteeton" puolestaan ilmaisee sen, että kyseessä on suuri ja uusia perusteluita vaativa muutos. Kuten olen edellä kuvannut, on muutos ihmisen kohdalla henkinen ja hengellinen. Ihminen on evoluutiossaan tullut tilanteeseen: muutu tai tuhoudu! Eikö tämä muutoksen väistämättömyys ole paras perustelu optimismille? Ehkä eettinen evoluutio sittenkin on mahdollinen!

Veli Matti Autio OTK, VTL

VAADEOIKEUSVALTIO JA VAPAUKSIEN VASTAVOIMAT

Olen esittänyt väitteen¹, jonka mukaan Suomi ei olisi oikeusvaltio, vaan vaadeoikeusvaltio. Mikä vaadeoikeusvaltio on, sitä tarkastelen tässä artikkelissa. Vaadeoikeusvaltion määrittely tapahtuu luontevimmin vertaamalla sitä oikeusvaltio-oon.

Mikä on vaadeoikeusvaltio ?

Oikeusvaltiolla tarkoitetaan luotettavasti, normien mukaisesti ja tehokkaasti toimivaa valtiota ja hallintoa. Oikeusvaltion yhdeksi tehtäväksi on muodostunut hyvinvointivaltion ylläpitäminen, joten esitetyllä väitteellä on implikaatioita myös hyvinvointivaltioajatteluun. Ajatus oikeusvaltion ja hyvinvointivaltion yhteiselämästä on kuitenkin alkuaan ongelmallinen siitä syystä, että lainsäädännön edustamat moraalikäsitteet ovat elävää elämää vain osiltaan ja tuohon lainsäädäntöön kokonaisuutena tukeutuva hyvinvointiajattelu on tosiasiansa monissa tapauksissa ironinen illuusio hyvinvoinnista.

Vaadeoikeuksilla tarkoitetaan oikeuksina pidettyjä asioita, jotka kuitenkin eivät ole saavuttaneet virallisen oikeuden asemaa. Tällaisina vaadeoikeuksina voidaan pitää ns. (1) saavutettuja etuja, joiden merkitys yhteiskunnassa on kenties jopa oletettua laajempi.² Juridisessa ajattelussa vaade pelkistyy tarkoittamaan esimerkiksi (2)

haasteen muodossa esitettyjä vaatimuksia, joita oikeus ei vielä ole vahvistanut. Yhteiskuntatieteellisessä keskustelussa esitetyssä sosiaalisen konstruktivismiin teoriassa (3) yhteiskunnallisilla vaatimuksilla on keskeinen asema erilaisissa diskursseissa ja hallintokäytännössä. Oikeusvaltio vaadeoikeusvaltiona merkitsee ensisijaisesti oikeutta prosessiin oikeuksista, kun oikeus on aina taisteltava ajassa toimivia ja hallintokäytännössä esiin nousevia yhteiskunnallisia vaatimuksia vastaan. Näennäisen konsensuksen nimissä avoimiksi jätetyt kysymykset siirretään hallinnossa ja lainkäytössä toteutettaviksi toivein, että yhteiskunnalliset vaatimukset näin saadaan lopulta toteutettua.

Oikeusvaltio ja hyvinvointivaltio ei - niin väitän - toimi luotettavasti todeuttujen ja vahvistettujen oikeuksien varassa, vaan erilaisten vaatimusten varassa. Vaatimuksia saatetaan esittää ja esitetään täysin tietoisena siitä, etteivät ne perustu oikeuksiin, vaan etuihin, juridisiin vaadeoikeuksiin (väitteisiin

oikeuksista) tai yhteiskunnallisiin vaatimuksiin.

Kohtuus ja oikeus

Olaus Petrin jäljiltä tuomarinohjeissa todetaan "Mikä ei ole oikeus ja kohtuus, se ei saata olla lakikaan; sen kohtuuden tähden, joka laissa on, se hyväksytään."

Filosofi Hellsten on tarkastellut oikeutta ilman kohtuutta ja nimenomaisesti suhteessa hyvinvointivaltioon. Presidentti ja pankinjohtaja Mauno Koivisto olivat eri linjoilla vierittäessään talouskriisin ainakin osittain tuomioistuinten harteille sillä perusteella, että tuomioistuimet estivät koronnou- sun täysimääräisen siirtämisen pankin asiakkaiden vastattavaksi. Koivisto arvioi siis toteutuneeksi kohtuuden ilman oikeutta. Tämä ajatus pitää ainakin joiltakin osin paikkansa, sillä lainsäätäjä on monissa tapauksissa ylittänyt aidan matalimmalta kohdalta ja viljellyt "kohtuus"-sanaa sitä määrittelemättä muiden avoimien ilmausten tavoin. Niin yksityiset kuin yhteisöt toimivat sopimusverkkojen globaalissa yhteisössä, jossa yhden sopimus-elementin muutoksella on kauaskantoiset seuraukset. Tuomioistuimet eivät kuitenkaan tarkastele ratkaisuja tehdessään kokonaispöytäkirjoja, vaan kulloistakin tapausta. Tuomioistuimen yhteiskuntakehityksessä liikkeelle pane- ma muutos - olkoonkin oikea - synnyttää lähes aina väkivaltaisen muutos- prosessin.

Oikeusvaltion tehtävänä on toteuttaa oikeutta ja kohtuutta, jonka tulisi ilme- tä laista. Hyvinvointivaltion nimissä ei ole syytä edistää oikeutta ilman koh- tuutta eikä kohtuutta ilman oikeutta. Kohtuuden ja oikeuden arviointikritee- rinä ei kuitenkaan voida käyttää satun- naisten ja itsekkäiden intressien mu- kaisesti muuttuvia mittapuita tai kaiken standardointia samaan kaavaan.

Kestävä kehitys ja toisten kunnioit- taminen

Viime vuosisadalla oikeustieteessä ar- vostettiin velvollisuuksien kunnioitta- mista. Oikeusvaltioihanne on johtanut tilanteeseen, jossa itsekäs oikeuksien ajaminen on vienyt ääriänsä siitä syystä, että on unohdettu toisella osa- puolella olevan lähtökohtaisesti samat oikeudet kuin itselläkin. Oikeusvaltios- sa jokaisella on myös velvollisuus kun- nioittaa toisen oikeuksia, mikä näyttää unohtuneen lähes tyystin.

Velkajärjestelylaki, konkurssi- lainsäädäntö ja "heikomman" suojaksi rakennettu työ- ja sosiaalilainsäädäntö sekä sosiaalinen sopimusoikeus edus- tavat kaikki distributiivista oikeuden- mukaisuuskäsitystä. Velkajärjestelyla- kia tarvitaan siksi, että mm. takausvas- tuuta koskevaa sääntelyä ei voitu pitää oikeudenmukaisena ja että sen vaiku- tuksia piti korjata. Työ- ja sosiaalilain- säädännön kehittäminen on jättänyt varjoonsa elinkeinonvapauden. Ei ole lainkaan ihme, että yrittäjien mukaan ottaminen tulopoliittiseen neuvottelu-

pöytäan on kohdannut vastustusta. Maataloustuloja koskevissa neuvotte-luissakaan ei kutsuta teuraseläimiä neuvottelupöytäan keskustelemaan li-han hinnasta.³ Työttömien aseman ins-titutionalisoinnista neuvottelupöydässä kukaan ei liene edes esittänyt.

Yhteiskunnalliset vaatimukset ovat legitimiä vain niin kauan kuin ne eivät vähennä minkään mukana jo ole-van ryhmän oikeuksia. Oikeusvaltion perustalle voidaan tuskin milloinkaan rakentaa kestäväää yhteiskuntakehitys-tä, jos päätöksenteko tapahtuu mono-liittisen kollektiivin lähtökohdista yhti-teisöjen erilaisuudet sivuuttaen. Tieto-tekniinen kehitys saattaa ennen pitkää heikentää edustuksellisen demokratian tarvetta jolloin suora toiminta voi osin muuttua suoraksi vaikuttamiseksi.

Kyky kunnioittaa toisten oikeuk-sia edellyttää kykyä itsekritiikkiin. Toisin sanottuna kysymys on kyvystä reflektoida sitä, mitä tapahtuu. Sadistin ja masokistin, vallan ja alistaisuuden suhde on epävakaa yhteiskunnallisen tilan malli. Vallan ja alistaisuuden yhti-tekunnassa keskeinen reflektoinnin kohde on kontrollin säilyminen ja pitä-vuus. Kontrollin tarve taasen on suu-rimmillaan silloin, kun kontrolli on ka-toamassa. Euroopan yhteisön vapaus-oikeudet ovat jo herättäneet Suomessa vastatendenssin, joka ilmenee mm. hal-lintotoiminnassa ja tuomioistuimissa.

Jos pääoma, tavarat ja ihmiset liikku-vat liian vapaasti, hallittavia, hallinnoi-tavaa ja voimavaroja ei enää olekaan yhtä runsaasti kuin aikaisemmin.

Ilmeisesti suurin este toisten oi-keuksien kunnioittamisen tiellä onkin vapauksien pelko. Erityisesti tämä huoli kohdistuu siihen, mitä toiset te-kevät saadessaan liiaksi vapauksia. Elämme edelleen aikaa, jossa valistus ja sen vastavoimat vääntävät kättä kes-kenään. Vapauksien pelkoa on torjuttu luopunalla oikeus-valtiosta ja siirty-mällä vaadeoikeusvaltioon. Vaadeoi-keuksilla voidaan muutosta ainakin pi-dätellä ja hidastaa, kenties jopa legiti-moida sen vastatendenssit. Vaadeoi-keusvaltio on syntynyt elitistisistä int-resseistä lähtien vastavoimaksi muu-tokselle.

1 Iltalehti 7.9.1995

2 Yhtenä esimerkkinä saavutettuihin etuihin koh-distuvasta kritiikistä on Ruotsin varapääministeri Mona Sahlinin saama julkisuus. Ainakaan kaikin osin ei pidetä hyväksyttävänä ja legitimiä, että vallankäyttäjät pitävät lähes yhdentekevänä jul-kisten varojen käytön tapoja ja määrää. Muodol-linen asema ei tuo suojaa, sillä monet edellyttävät johdon toimivan esimerkkinä ja esikuvana.

3 Tasavallan presidentti on 13.11.1995 Lakimies-päivien aikaan vahvistanut oikeusministerin esit-telystä lainmuutoksen, jolla omaisuudenhoitoyhtiöt asetuvat samaan asemaan mm. valtion, kir-kon, Helsingin yliopiston ja pankkien kanssa ns. vakuudettomina vallankäyttäjinä. Maimitut yhtei-söt voivat hakka varallisuutta takavarikkoon asct-tamatta vakuutta vahingosta - kennclckään muulle se ei ole mahdollista.

Uuden pääsihteerin palsta

Viimeisessä *niin & näin* filosofisessa aikakauslehdessä (4/95) ilmestyi Tere Vadenin suomentamana Martin Heideggerin postuumisti julkaistu haastattelu *Der Spiegel* -lehestä. Haastattelu tehtiin jo 60-luvulla, mutta se julkaistiin vasta filosofin kuoltua 1976 - ja nyt siis 20 vuotta myöhemmin suomeksi. Tuosta haastattelusta on peräisin filosofin ”viimeisiksi sanoiksi” jäänyt lausahdus, jonka mukaan ”enää vain Jumala voi meidät pelastaa”. Menemättä tämän lausuman merkitykseen Heideggerin ajattelussa, kuulen sen nyt korvissani aloittaessani työtäni Kriittisen korkeakoulun uutena pääsihteerinä. Mielestäni siitä on hyvä aloittaa!

Kriittinen korkeakoulu on tullut minulle tutuksi noin kymmenen vuoden ajalta. Tulen tähän tehtävään Opintotoiminnan Keskusliitosta, jonka kulttuurisihteerinä olen toiminut viimeisen vuosikymmenen. Samalla siirryn itse uudelle vuosikymmenelle täyttäessäni pian 41 vuotta.

Juutalais-islamilaيسessa perinteessä, Lähi-Idän uskonnollisessa perinteessä, 40 vuotta on ollut perinteisesti täysi-ikäisyyden kynnyks. Kaikki muistanevat Raamatusta ainakin sen, että Mooseksen johdolla Israel harhaili erämaassa juuri 40 vuotta ennen ”luvatun maan” löytymistä. Kautta aikojen tuo luvattu maa on merkinnyt ihmisen henkistä tavoitetta, jonka löytyminen edellyttää aina varsin perusteellista ja uuvuttavaa harhailua rutikuivassa - siis janottavassa - erämaassa. On ajateltu, että vain janoamalla 40 vuotta omaa päämääräänsä voi ihminen lopulta saavuttaa sellaisen perustan, jonka varaan sitten todellinen rakentaminen voi alkaa koko kypsyyneen sydämen voimasta.

Platon oli näissä ikäkysymyksissä vielä ”ärmöllisempi”. Hänen mukaansa ihminen voi saavuttaa filosofin iän vasta täytettyään 50 vuotta. Jos sitten soveltaen niputtaisin Euro-huumassa nämä eurooppalaisen sielun juuret Jerusalemissa ja Ateenasta yhteen, niin näyttäisi siltä, että olen 40:n vuoden janoisen harhailun jälkeen saavuttanut Kriittisen korkeakoulun, jossa nyt yhdessä muiden kulkijoiden kanssa viisautta tavoitellen voisin aloittaa seuraavan kauteni kohti kypsää filosofin ikää. Ei tarvitse olla järin suuri filosofi tajutakseen, että ilman Jumalaa tästä ei tulisi mitään!

Edelliseen toimeeni verrattuna näen tämän tehtävän toimialani tarkennuksena, fokuksintina. Kulttuurisihteerinä olen saanut ja joutunut jakamaan aikaani hyvin laajalle ihmiselämän kirjolle. Nyt ainakin toivon, että voisin palata juurilleni ja jatkaa paneutumista kriittisen ihmistutkimuksen ja elämän syvemmän luotaamisen suuntaan. Tässä suhteessa omat merkittävimmät seuralaiseni ovat olleet fenomenologeja. 15 vuotta sitten paneuduin kaikella tarmollani ensin Edmund Husserlin

ja sitten Max Schelerin ajatteluun, ajatteluun, joka kenties hengen laadultaan oli silloin sieluani lähinnä. Schelerin ihmisen asemaa kosmoksessa tarkasteleva tutkielma on kelle tahansa suosittelava ajattelun avaus ihmisen ideasta.

Suurten murrosten aikoina erityisesti, mutta aivan yleisestikin on ”perustutkimuksella” aina sijansa. Perusta ei kuitenkaan löydy aineen pienimmistä rakenteista, jotka pakenevat sitä kauemmaksi mitä lähemmäksi niitä tullaan (aivan kuten onnen sanotaan pakenevan sitä tavoittelevalta). Sen sijaan olemisen tajunnallinen ja kokemuksellinen perusta, jota Leibnitz osoitti lauseella ”nihil est sine ratione”, odottaa pysyvästi tutkijaansa; levossa, tyynenä. Saksilaissyntyinen Mechthild magdenburgilainen puki 700 vuotta sitten tämän ihmisen kaipuun kaiken perustaan seuraaviin säkeisiin:

Kalat eivät veteen huku
eivätkä linnut uppoa taivaaseen...
Tämän on Jumala jokaiseen luotuun asettanut:
 oman luontonsa vaalimisen ja etsinnän;
kuinka siis omaani vastustaa voisin!

Magdenburgin suuren naisen lailla tartun nyt vastustelematta uutta etsivään ja vanhaa vaalivaan tehtävääni ja toivon antoisaa yhteistyötä kaikkien Kriittisen korkeakoulun vanhojen ja uusien ystävien kanssa.

Mikko Telaranta

KRIITTINEN KORKEAKOULU

YLEISÖTILAISUUDET KEVÄT 1996

- ma 5.2.
klo 18.00
P3
MYSTIIKKA JA USKONTO
Dos. Päivi Huuhtanen-Somero
Dharmachari Sarvamitra
- ma 12.2.
klo 18.00
P3
MILLAINEN VALTA HALLITSEE VENÄJÄÄ?
Dos. Ilmari Susiluoto
Kommentti: TT, tutkija Arto Luukkanen
- ma 19.2.
klo 18.00
P3
MEDIIVALTA
Toimittaja Johanna Korhonen
Päätoimittaja Tapani Ruokanen
- ma 26.2.
klo 18.00
P3
MYSTIIKKA JA MIELENTERVEYS
Psykologi Tony Dunderfelt
Psykoterapeutti Tuulikki Saaristo
- ma 4.3.
klo 18.00
P3
MYSTIIKKA JA NAINEN
FT Hannele Koivunen
Kulttuurisihteerit Mikko Telaranta
- ma 11.3.
klo 18.00
P3
AATTEELLINEN JA MORAALINEN KRIISI NYKY-VENÄJÄLLÄ
Dos. Kimmo Kääriäinen
Kommentti: TT, tutkija Arto Luukkanen
- ma 18.3.
klo 18.00
P3
MYSTIIKKA JA LUONTO
Dos. Pauli Annala
Dos. Raimo Harjula
- ma 25.3.
klo 18.00
P3
NAINEN JA SEKSUAALISUUS - MISSÄ OVAT PEKINGIN HEDELMÄT?
Kansanedustaja Outi Ojala
Kommentti: Dos. Osmo Kontula
- to 28.3.
klo 19.30
Paikka:
VARHAISKESKIAJAN PYHIÄ LAULUJA
Vox Silentii: Kirsti Autio, Johanna Korhonen, Hilikka-Liisa Vuori
Pyhän Henrikin kirkko, Puistokatu 1
- ma 1.4.
klo 18.00
P3
KUOLEMAN MYSTEERI
Lausuntataiteilija, teologi Aino-Kaarina Mäkisalo
- ma 15.4.
klo 18.00
P3
MYSTIIKKA JA TAIDE
Toimittaja Maija Paavilainen
- ma 22.4.
klo 18.00
P3
MITÄ ON FEMINIININEN TAI MASKULIININEN IHMISESSÄ?
Psykologi Tony Dunderfelt
Johtaja, psykoterapeutti Britt-Marie Perheentupa
- ma 29.4.
klo 18.00
P3
MIHIN VOIMME LUOTTAA?
Kriittisen korkeakoulun johtokunnan jäsenet

Tilaisuudet pidetään Porthaniassa, Yliopistokatu 3 ja ne ovat kaikille avoimia ja maksuttomia.

Tilaisuuksien puheenjohtajana toimii Kriittisen korkeakoulun kulttuurisihteerit Sini Piippo.

Tilaisuudet 12.2. ja 11.3. järjestetään yhteistyössä Renvall-instituutin kanssa, tilaisuudet 5.2., 26.2., 4.3., 18.3., 1.4. ja 15.4. järjestetään yhteistyössä Helsingin yliopiston uskontotieteen laitoksen kanssa ja tilaisuus 25.3. järjestetään yhteistyössä Sexporin kanssa. Kaikki tilaisuudet järjestetään yhteistyössä Opintotoiminnan keskusliiton kanssa.

Lisätietoja: Kriittinen korkeakoulu, Köydenpunojankatu 4 b, 00180 Helsinki, puh 90-612 1511, fax 90-680 2990.

Ennakkotietoja Kriittisen korkeakoulun kevään 1996 kursseista

Äänen syvän ymmärtämisen ja kokemisen kurssit

Oman äänensä avulla voi saavuttaa syvemmän yhteyden kehoonsa ja tietoisuutensa; hiljaisen ihmisäänen voima avaa mielen, rauhoittaa ja hoitaa. Perustuu prof. Iégor Reznikoffin kehittämään menetelmään.

- **Alkeiskurssi I:** Lauantai 20.1. klo 12.00-18.00. Opettajana laulunopettaja Kirsti Autio. Kurssimaksu 320 mk.
- **Alkeiskurssi II:** Tarkoitettu yhden päivän alkeiskurssin käyneille. Sunnuntai 21.1. klo 12.00 - 18.00. Opettajana laulunopettaja Kirsti Autio. Kurssimaksu 320 mk.
- **Jatkokurssi I:** Tarkoitettu päivän alkeiskurssin käyneille. Joka toinen tiistai 20.2., 5.3., 19.3., 2.4., 16.4. klo 17.30 -20.00. Opettajana Hilikka-Liisa Vuori. Kurssimaksu 300 mk.
- **Jatkokurssi II:** Joka toinen perjantai 19.1., 2.2., 16.2., 1.3., 15.3., 29.3. klo 17.15 - 19.30. Opettajana laulunopettaja Kirsti Autio ja musiikkiterapeutti Raisa Saloheimo. Kurssimaksu 360 mk.
- **Kesäkurssit Viittakiven opistolla:** I kurssi 11. - 15.6., II kurssi 16. - 20.6. Opettajana prof. Iégor Reznikoff. Kurssimaksu 980 mk, majoitus täysihoidolla 750 - 1000 mk kurssin ajalta.

Hiljaisuuden syvä ääni 27.-28.4.96: Laulua, lepoa, yhteyttä luonnonkauniissa Vähäkylässä Kirkkojärven rannalla Vihdissä. Ohjaajina Kirsti Autio ja Helena Kolkki. Äänikursseilla käyneille.

Viikonlopun hinta täysihoidolla 590 mk.

Löydä laulusi -kurssit

Jokainen osaa laulaa ja voi iloita omasta laulustaan. Myös Sinä, joka olet sitä mieltä, ettet osaa. Ja Sinä, jonka muut ovat vaientaneet. Ääni on monipuolinen voimavara. Laulu avaa tiet tunteisiin ja luovuuteen.

- Kaksipäiväinen kurssi pidetään 3.- 4.2. ja su klo 10-16. Opettajana laulunopettaja Kirsti Autio. Kurssimaksu 520 mk.
- Kaksipäiväinen kurssi varhaiskasvatuksen henkilöstölle pidetään 13.3. ja 26.3. klo 9.30-16.00. Opettajana laulunopettaja Kirsti Autio. Kurssimaksu 520 mk.

Väri - maailmanlaatu

Vapauttava, kokemuksellinen maalauskurssi. Kouluttajina: KuvO Pirkko Hakkila ja taiteilija, kirjailija Nelly Jurvelius. Joka toinen keskiviikko 31.1., 14.2., 28.2., 13.3., 27.3. klo 17.15 - 19.30. Kurssimaksu 450 mk.

Sisäinen lapsi maalaa -workshop

Anna sisäisen lapsesi viedä sinut maalaamalla mielenkiintoiselle matkalle lapsuuteen. Opettajana taiteilija, kirjailija Nelly Jurvelius. Lauantaina 23.3. klo 10.00 - 16.00. Kurssimaksu 350 mk.

Myönteinen ajattelu kasvatuksessa

Seminaari perjantaina klo 8.45 - 16.00 Helsingissä 8.3., Jyväskylässä 15.3. ja Joensuussa 22.3. Kurssimaksu 280 mk. Käsiteltävinä teemoina: Myönteisen ajattelun periaatteet, kasvatuksen rajoittavuus (määrittämisen ongelma ja kieltojen maailma), turvalliset rajat ja ongelmien ratkaiseminen. Kouluttajana VTK, psykologi Keijo Tahkokallio.

Myönteinen ajattelu

Seminaari perjantaina 12.4. klo 8.45 - 15.45. Käsiteltävinä teemoina: Myönteisen ajattelun perusteet, myönteinen vuorovaikutus, muutosproblematiikka ja jaksaminen. Kouluttajana VTK, psykologi Keijo Tahkokallio. Kurssimaksu 350 mk.

Mielikuvat voimavarana

Kurssi tiistaisin klo 17.30 -19.45 30.1., 13.2., 27.2., 12.3., 26.3. Kurssilla perehdytään mielikuvatekniikoihin, joita käytetään mm. urheilu- ja esiintymisvalmennuksessa, opetuksessa, luovuuden aktivoinnissa ja ylipäättään tietoisessa oman mielen ohjailussa. Opettajana NLP-kouluttaja Peter von Harpe. Kurssimaksu 380 mk.

Kokemustiede workshop - psykologia ja henkisyys

Workshopissa tarkastellaan ihmisen psykettä, henkistä ulottuvuutta sekä sen vaikutusta ihmissuhteissa, psykoterapiassa ja hoitotyössä. Opettajana psykologi Tony Dunderfelt 12.1. ja 26.1. Kurssi on kaksipäiväinen. Kurssimaksu 520 mk (280 mk yhdeltä päivältä).

Lapsen laatu

-kurssilla tutustutaan erääseen tapaan tarkastella lasten yksilöllisyyttä ja persoonallista erilaisuutta. Tarkoitettu erityisesti päivähoidon henkilöstölle, mutta sopii myös muille kasvatuksen parissa toimiville. Kurssimaksu 250 mk. Päivän kurssi, 15.2. ja 18.4. klo 9.30 - 16.00. Kouluttajana FK, psykologi Liisa Kiesiläinen.

Ammatillinen vuorovaikutusvastuu kasvatusyhteisöissä - kurssilla tarkastellaan ammatillista vuorovaikutusta ja työntekijän vastuuta ja mahdollisuuksia vuorovaikutuksen ohjaamisessa. Edellytyksenä Lapsen laatu -kurssin suorittaminen. Päivän kurssi, 14.3. ja 9.5. klo 9.30 - 16.00. Kurssimaksu 250 mk. Kouluttajana FK, psykologi Liisa Kiesiläinen.

Pedagoginen johtajuus -kurssilla tavoitteena on lisätä johtajien valmiuksia oman päiväkotinsa pedagogisessa johtamisessa ja kasvatuskulttuurin kehittämisessä. Syksyllä 1996 alkava, lukuvuoden kestävä ja joka toinen viikko kokoontuva pienryhmäprosessi. Kurssimaksu syksy 1400 mk ja kevät 1400 mk, yhteensä lukuvuosi 2800 mk. Kouluttajana FK, psykologi Liisa Kiesiläinen.

Vuorovaikutustaidot asiakastyössä Tavoitteena on kehittää kykyä luoda myönteinen asiakassuhde, joka perustuu keskinäiseen kunnioittamiseen ja luottamukseen. Kurssi soveltuu kaikille asiakastyötä tekeville henkilöstöryhmille. Kaksipäiväinen kurssi pidetään 20.3. ja 27.3. Kouluttajana VTK, psykologi Keijo Tahkokallio. Kurssimaksu 850 mk.

Jäästä vedeksi - jännitteistä kiehtovaan työilmapiiriin -kurssilla opitaan näkemään ristiriitojen käsittely rikkautena ja työympäristön viihtyisyyttä parantavana asiana. Kurssia suositellaan erityisesti päiväkotien henkilökunnalle, mutta se soveltuu myös muille kasvattajille. Kaksipäiväinen kurssi pidetään 12.3. ja 28.3. klo 9.00-16.00. Kouluttajana konfliktien ratkaisun ja ilmaisuaineiden opettaja Eero Peltonen. Kurssimaksu 500 mk.

Itseilmaisun jalo taito -kurssilla tutustumme itseemme ja muihin kurssilaisiin teatterin, liikkeen, äänen sekä spontaanisti syntyvän "improvisoinnin" kautta. Keskiviikkoisin 6.3., 20.3., 3.4. ja 17.4. klo 18.00 - 20.15. Kurssimaksu 320 mk. Kouluttajana konfliktien ratkaisun ja ilmaisuaineiden opettaja Eero Peltonen.

Uni ja todellisuus - seminaari, Mandala workshop

Persoonalliseen kehitykseen tähtäävää syvällistä työskentelyä unien, kuvien, värien kautta itsetuntemuksen syventämiseksi ja elämän rikastuttamiseksi. 1. - 2.6. Kurssimaksu 680 mk. Kouluttajana Ph.D. Léo Matos.

Myönteisten elämäntaitojen koulutus

Koulutuksen tavoitteena on noin vuoden mittaisen koulutusprosessin avulla auttaa koulutettavia kehittämään myönteisiä elämäntaitoja ja kykyä ratkaista ongelmatilanteita. Tavoitteena on päästä hyödyntämään omat voimavaransa, päästä uusien kokemusten äärelle ja löytää ilo ihmisenä olemisesta.

Koulutukseen sisältyy kolme intensiivijaksoa, joiden aikana tutustutaan vuorovaikutuksen pelisääntöihin, henkiseen valmentautumiseen, ongelmien ratkaisemiseen ja mielikuvaharjoituksiin. Intensiivijaksojen välillä on pienryhmäprosessi, jossa syvennetään intensiivijaksojen teemoja, laajennetaan näkökulmia ja etsitään henkilökohtaisia ja käytännöllisiä sovelluksia.

Pääopettajana VTK, psykologi Keijo Tahkokallio. Haku aika tammikuussa 1996.

Toteutetaan yhteistyössä OK-opintokeskuksen kanssa. Kurssit sopivat kaikille kiinnostuneille eivätkä ne edellytä ennakkotaitoja tai -valmiuksia. Esitetilaukset ja ilmoittautumiset: Kriittinen korkeakoulu, Köydenpunojankatu 4 b, 00180 Helsinki: puh. 90-612 1511, fax 90-680 2990.

KRIITTINEN KORKEAKOULU

Tammikuun 15. 1996

Köydenpunojankatu 4 b

00180 Helsinki

puh 90-612 1511

telekopio 90-680 2990

KOKOUSKUTSU

Kriittinen korkeakoulu ry:n kevätkokous

Aika: maaliskuun 22. päivänä 1996 klo 15.30

Paikka: Kriittinen korkeakoulu Köydenpunojankatu 4 b, 00180 Helsinki

1. Kokouksen avaus
2. Valitaan kokoukselle puheenjohtaja, sihteeri ja kaksi pöytäkirjan tarkastajaa
3. Todetaan kokouksen laillisuus ja päätösvaltaisuus
4. Esitetään yhdistyksen hallituksen laatima toimintakertomus edelliseltä kalenterivuodelta
5. Esitetään yhdistyksen tilit edelliseltä kalenterivuodelta ja niihin liittyvä tilintarkastajien lausunto sekä päätetään tilien hyväksymisestä ja vastuuvapauden myöntämisestä
6. Muut mahdollisesti esille tulevat asiat
7. Kokouksen päättäminen

Helsingissä tammikuun 15. päivänä 1996

Johtokunta

PS. Toimintakertomuksen voi pyytää toimistostamme yllä olevasta numerosta maaliskuun alkupuolella.

MYÖNTEISTEN ELÄMÄNTAIDOJEN KOULUTUS

Jaksaminen, vuorovaikutustaidot, ongelmanratkaisukyky ja muutoksen hallinta

Koulutuksen lähtökohtana on usko ihmisen luoviin mahdollisuuksiin ja positiivisiin voimavaroihin. Jokainen ihminen kantaa sisässään tietoa siitä, mikä on itselle hyväksi, eikä kukaan ulkopuolinen voi siinä neuvoa. Toisinaan käy kuitenkin niin, että elämän ristiriidat, paineet ja ahdistus kasvattavat muurin näiden voimavarojen ympärille. Jokainen muuri on toisaalta ylitettävissä tai alitettavissa, särjettävissäkin. Usein siinä on ovi. Tarvitaan vain oikea avain. Oven avaamisessa voi toisista ihmisistä, tiedoista ja taidoista olla apua. Sitä paitsi tehtävä voi osoittautua hauskaksikin.

Koulutuksen tavoitteena on noin vuoden mittaisen koulutusprosessin avulla auttaa koulutettavia kehittämään myönteisiä elämäntaitoja ja kykyä ratkaista ongelmatilanteita. Tavoitteena on päästä hyödyntämään omat voimavaransa, päästä uusien kokemusten äärelle ja löytää ilo ihmisenä olemisesta.

Koulutus koostuu kolmesta intensiivijaksosta ja ryhmäkeskusteluista. Ryhmät kokoontuvat säännöllisin väliajoin intensiivijaksojen välisinä aikoina.

Seuraava myönteisten elämäntaitojen koulutus alkaa 28.2.1996 intensiivijaksolla. Koulutukseen otetaan 21 opiskelijaa. Vapamuotoiset hakemukset, joiden tulee sisältää lyhyt perustelu koulutukseen osallistumiselle, lähetetään 9.2. mennessä Kriittiselle korkeakoululle.

Kouluttajina toimivat VTK, psykologi Keijo Tahkokallio, LL Pekka Aarninsalo ja kulttuurisihteeri Sini Piippo.

Yhteistyössä OK-opintokeskuksen kanssa.